

KAINUUN YMPÄRISTÖTERVEYSPALVELUT

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

SISÄLLYSLUETTELO

1.	YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONNAN SUUNNITELMALLISUUS.....	3
1.1	JOHDANTO	3
1.2	VALTAKUNNALLISET VALVONTAOHJELMAT	3
1.3	KUNNAN VALVONTASUUNNITELMAT	5
1.4	TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIA	6
2.	VALVONNAN MAKSULLISUUS	7
3.	VALVONNAN RESURSSIT	7
4.	OSAAMISEN VARMISTAMINEN	8
5.	TIETOJÄRJESTELMÄT	9
6.	LAADUNHALLINTA	10
7.	VIESTINTÄ.....	10
8.	VARAUTUMINEN	11
9.	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI JA RAPORTOINTI...11	

LIITTEET

- Liite 1 Elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028
- Liite 2 Terveystensuojelun valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028
- Liite 3 Tupakkalain valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028
- Liite 4 Eläinlääkintähuollon valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

1. YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONNAN SUUNNITELMALLISUUS

1.1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuolto on osa ennaltaehkäisevää perusterveydenhuoltoa. Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on edistää ja valvoa elinympäristön ja yksilön terveyttä ja turvallisuutta sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia. Korkealaatuinen valvonta edellyttää valvonnan suunnitelmallisuutta. Ympäristöterveydenhuollon erityislainsäädäntö (terveydensuojelu-, tupakka-, elintarvike- ja eläinlääkintähuoltolaki) edellyttää kuntia laatimaan ja hyväksymään säännöllistä valvontaa koskevan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman. Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ja vaaroja ehkäisevää sekä suojata kuluttajia taloudellisilta tappioilta.

Suunnitelmassa on otettava huomioon valvontaa ohjaavien keskusvirastojen laatima ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma ja eri toimialoja koskevat valvontaohjelmat paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti sekä riskiperusteisesti. Valvontasuunnitelma voi olla monivuotinen ja se tarkastetaan tarvittaessa.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on varmistaa kuntalaisille turvallinen elinympäristö, jossa ei ole terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Lainsäädännössä korostetaan toiminnanharjoittajien omaa vastuuta, mutta viranomaisvalvontaa tarvitaan toiminnan ja tuotteiden määräystenmukaisuuden varmistamiseksi, toimijoiden tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi, kuluttajansuojan turvaamiseksi sekä toimijoiden tuotantoedellytysten varmistamiseksi.

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman mukainen säännöllinen valvonta on toiminnanharjoittajille maksullista. Kunta perii hyväksymänsä taksan mukaiset valvontamaksut.

1.2 Valtakunnalliset valvontaohjelmat

Ruokavirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto (Valvira) ovat valmistelleet ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman vuosille 2025–2028. Ympäristöterveydenhuollon yhteiseen valtakunnalliseen valvontaohjelmaan liittyvät toimialakohtaiset valvontaohjelmat, joista säädetään terveydensuojelulaissa (763/1994), elintarvikelaissa (297/2021), tupakkalaissa (549/2016) sekä eläinlääkintähuoltolaissa (285/2023). Ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma on laadittu vuosille 2025–2028 ja toimialakohtaiset suunnitelmat on laadittu vuosille 2025–2028: terveydensuojelun valtakunnallinen valvontaohjelma, tupakkalain valtakunnallinen valvontaohjelma, elintarvikevalvonnasta on annettu toimenpidedetailukot eli valtakunnalliset painopisteet vuodelle 2025. Elintarvikevalvonnan suunnitelma 2025–2028 julkaistaan joulukuussa 2024. Ruokavirasto on päivittänyt eläinlääkintähuollon valtakunnallisen ohjelman (EHO) vuodelle 2025.

Yhteisessä valtakunnallisessa ohjelmassa määritellään keskusviranomaisten valvonnan yhteiset periaatteet. Sen tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää keskusvirastojen ohjausta kunnille ja muille valvontaviranomaisille sekä lisätä valvonnan vaikuttavuutta, suunnitelmallisuutta ja laatua. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa.

Valtakunnallisen ohjelman mukaan valvontasuunnitelmaan on tarkoituksenmukaista sisällyttää valvontaan kuuluvia ja sitä tukevia asioita, kuten:

- suunnittelun tavoitteet toiminnan jatkuvan parantamisen mukaisesti (Plan-Do-Check-Act – periaatteen mukaisesti)
- toiminnan seuranta ja seurannan toteutus (mahdolliset seurattavat tiedot ja mittarit)
- valvontakohteiden lukumäärä kohdetyypeittäin tai toimintaluokittain (elin-tarvikevalvonta)
- valvontakohteiden rekisteröimis- ja hyväksymismenettelyt
- tarkastustiheydet riskiluokituksen perusteella
- voimavarat ja niiden jakautuminen toimialoittain
- henkilöstön tehtävät ja vastualueet
- henkilöstön perehdytys- ja koulutussuunnitelma
- tarkastusten tavoitteet, suunnittelu ja toteutus
- valvontayksikön omat painopisteet ja niiden toteutus
- epäilyyn perustuvan valvonnan ym. suunnittelemattoman valvonnan kuvaus sekä näihin suunnitellut voimavarat
- valvonnasta perittävät maksut
- näytteenottosuunnitelmat
- laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat, joihin valvonta tukeutuu
- valmiussuunnitelma
- ohjaus, neuvonta ja kouluttaminen sekä viestintäsuunnitelma
- muut ennaltaehkäisevät toimet ja viranomaisyhteistyö

Ohjelmakauden teemana on ydintehtävät ja vaikuttava valvonta, jonka tavoitteena on:

- tietoperusteinen valvonta
- osaaminen
- varautuminen

Ydintehtävien ja vaikuttavan valvonnan ajatuksena on keskittyä ydintehtäviin ja niiden vaikuttavuuteen sekä suhtautua pidättyväisesti uusiin avauksiin tai tehtäviin.

Tavoitteet:

Tietoperusteinen valvonta:

- Valvonnan tietoihin (rekisterit, raportointi) perustuva valvonta
 - Riskiperusteisuus ja valvonnan kohdentuminen
 - Valvonnan vaikuttavuus ja tehokkuus
 - Valvonnan oman toiminnan seuranta ja valvonnan jatkuva parantaminen
- Osaaminen
- Osaamisen varmistaminen ja ylläpito

- Myös ns. hallinnollisen osaamisen varmistaminen ja ylläpito

Varautuminen

- Ajankohtaisuus
- Jatkuvaa toimintaa ja ylläpitoa

Lisäksi Ruokaviraston toimenpidetaulukossa kehittämisteemana elintarvikevalvonnassa ja eläinlääkintähuollossa ovat 1) valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, 2) vastuullisuus ja kestävyys sekä 3) teknologia ja tieto. Elintarvikevalvonnan kehittämisteemana on lisäksi petoksellisen toiminnan torjunta ja viranomaisyhteistyö. Eläinlääkintähuollossa on kehittämisteemoina em. yhteisten teemojen lisäksi siipikarjan salmonellavalvonnan tehostaminen, ja aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirtyminen Ruokavirastoon. Teemoihin liittyvät painopisteet on esitetty liitteenä olevissa suunnitelmissa.

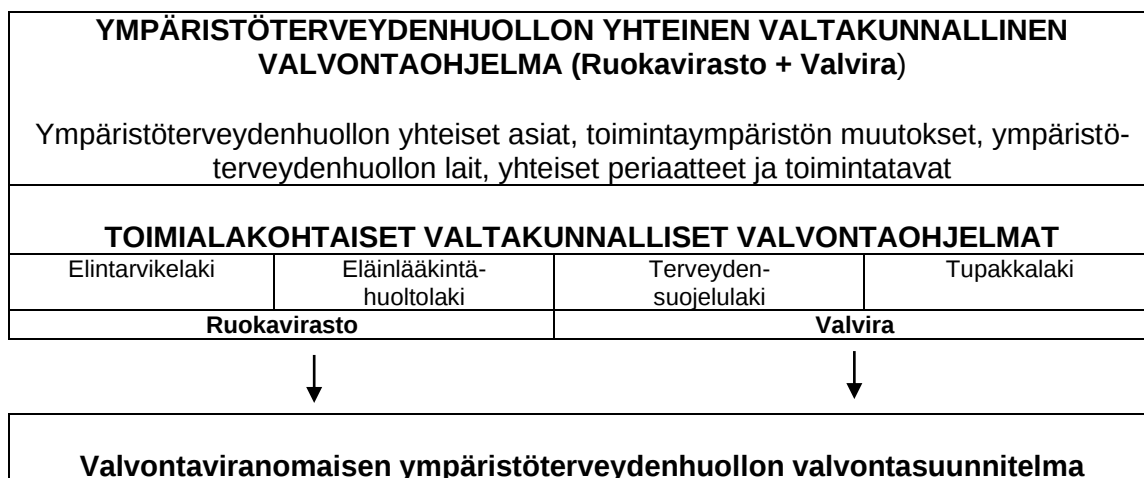
1.3 Kunnan valvontasuunnitelmat

Ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisesta ohjelmasta ja kunnan valvontasuunnitelmasta on säädökset ympäristöterveydenhuollon erityislaeissa.

Liitteenä olevissa Kainuun ympäristöterveyspalvelujen suunnitelmissa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2025-2028 ja toimialakohtaiset valvontaohjelmat sekä niitä koskevat päivitykset. Myös aiempien vuosien suunnitelmien toteuttamisesta saatu kokemus on hyödynnetty.

Valvontaohjelmassa kunnalla tarkoitetaan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikköä, joka voi koostua yksittäisestä kunnasta tai ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueesta. Vuoden 2023 alusta alkaen ympäristöterveydenhuollon organisaatio muuttui siten, että Kainuun ympäristöterveydenhuollon tehtävät hoidetaan vastuukuntamallilla. Vastuukuntana toimii Sotkamo. Valvontayksikön nimi on Kainuun ympäristöterveyspalvelut. Ympäristö- ja teknisen lautakunnan alaisuudessa toimii ympäristöterveysjaosto (7 jäsentä), mikä on Sotkamon, Kajaanin, Kuhmon, Hyrynsalmen, Paltamon, Ristijärven ja Suomussalmen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueesta annetun lain (410/2009) 2 §:n mukainen yhteistoiminta-alueen kuntien yhteinen toimielin.

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman suhdetta toimialakohtaisiin valvontaohjelmiin ja kuntien, AVlen ja muiden valvontaviranomaisten valvontasuunnitelmiin on kuvattu seuraavassa kaaviossa.

Valtakunnallisessa ohjelmassa esitetyt valvonnan painopisteet ja toimintaympäristön muutokset on huomioitu toimialakohtaisissa suunnitelmissa.

1.4 Toimintaympäristön muutoksia

Uusi elintarvikelaki (297/2021) tuli voimaan 21.4.2021. Lakiin sisältyvä elintarvikevalvonnasta vuosittain perittävä valvonnan vuosimaksu otettiin käyttöön 1.1.2022 alkaen. Terveysturvallisuuslain muutos (1187/2021) tuli voimaan 1.1.2022 ja myös siihen sisältyy vuosittain perittävä valvonnan vuosimaksu. Tupakkalainsäädäntö uudistuu niin, että nikotiinipussien valvonta siirtyy lääke-laista tupakkalain mukaiseen valvontaan.

Uusi laki eläinten hyvinvoinnista (693/2023) tuli voimaan 1.1.2024.

Uusi eläinlääkintähuoltolaki (285/2023) tulee voimaan 1.1.2026.

Terveysturvajärjestelmän kokonaisuudistus on valmisteltavana.

Ympäristöterveydenhuollon organisaatiota on kuvattu edellisessä kappaleessa 1.3.

Hallitusohjelmaan kuuluu valtion aluehallinnon uudistus, joka ensisijaisesti tarkoittaa lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien kokoamista uuteen perustettavaan monialaiseen virastoon, johon yhdistetään Valvira, aluehallintovirastot sekä ELY-keskusten Y-vastuualueen tarkoituksenmukaiset tehtävät. Tämä tarkoittaa rakenteellisia muutoksia myös ympäristöterveydenhuollon ohjaukseen, kun aluehallintovirastojen ja Valviran terveydensuojelun ja tupakkavalvonnan tehtävät kootaan uuteen perustettavaan virastoon. Vastaavasti aluehallintovirastojen elintarvikevalvonnan sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin tehtävät siirtyvät Ruokavirastoon.

2. VALVONNAN MAKSULLISUUS

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan suunnitelmallisuuden ja maksullisuuden lisäämisen tarkoituksena on ollut tehostaa ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön edellyttämää kunnallista valvontaa sekä lisätä valvonnasta perittäviä maksuja kunnan ympäristöterveydenhuollon voimavarojen turvaamiseksi. Tämän vuoksi olisi ympäristöterveydenhuoltoa koskevien lakimuutosten perustelujen mukaan (HE 179/2005) ensiarvoisen tärkeää, että kunnan ympäristöterveydenhuoltoyksikön valvonnastaan perimät maksut voitaisiin käyttää yksikön toiminnan kehittämiseen, esimerkiksi tarvittavan lisähenkilöstön palkkaamiseen.

Kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontamaksujen perimiseen oikeuttavat säännökset on sisällytetty ympäristöterveydenhuollon eri lakeihin (elintarvikelaki 71 §, terveydensuojelulaki 50 § ja tupakkalaki 91 §).

Sotkamon kunnan ympäristöterveysjaosto on hyväksynyt ympäristöterveydenhuollon maksutaksan 21.08.2024, 27§. Ympäristöterveydenhuollon maksutaksa sisältää em. erityislakien sekä eläinlääkintähuoltolain (285/2023) ja lääkelain (395/1987) nojalla perittävät maksut. Maksut on määriteltä niin, että ne vastaavat enintään suoritteen tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. Elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkalain ja elintarvikelain vuosimaksut ovat poikkeuksena veroluonteisia.

3. VALVONNAN RESURSSIT

Elintarvikevalvonta kuuluu sekä eläinlääkintähuollolle että terveysvalvonnalle. Eläinlääkintähuolto huolehtii eläinperäisten elintarvikkeiden valvonnasta. Hygieenikkoeläinlääkärin tehtäviin kuuluu mm. eläinperäisten elintarvikkeiden ja niitä käsittelevien laitosten valvontaa. Kainuun ympäristöterveyspalveluissa on 10 terveystarkastajaa ja heille kaikille kuuluu tehtäväjaon mukainen suunnitelmallinen valvonta. Vuonna 2024 yksi terveystarkastajan virka on ollut täyttämättä koko vuoden terveystarkastajan irtisanouduttua. Vuoden 2024 maaliskuussa täytettiin toinen avoin virka. Vuoden 2025 alusta alkaen myös täyttämättömänä olleessa virassa aloittaa uusi viranhaltija.

Eläinlääkintähuollossa on 10 praktikkoeläinlääkärin virkaa kuudessa toimipisteessä sekä koko valvontayksikön alueella toimivat hygieenikkoeläinlääkäri ja kaksi valvontaeläinlääkäriä. Puolangan irtautuessa valvontayksiköstä vuoden 2024 alussa, kunnasta siirtyvä praktikkoeläinlääkärin virka on täytetty Kuhmon vastaanotolle. Avustavaa henkilökuntaa ovat kuusi pieneläinhoitajaa sekä toimistosihteeri. Pieneläinhoitajien määrää on lisätty aikaisemmasta asiakastytyväisyyskyselyssä ajanvarauksen tavoitettavuudesta saatujen palautteiden perusteella.

Liitteenä olevien suunnitelmien osalta on huomioitava, että tarkastuksen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on huomioitu tarkastuksen val-

mistelu, tarkastuksen sisältö ja tarkastuskertomuksen laatiminen. Matkoihin käytettävää aikaa ei ole huomioitu. Tällöin valvontaan käytetty kokonaisaika on todellisuudessa pitkien välimatkojen vuoksi suurempi kuin liitetaulukkoissa esitetty tarkastuksiin menevä aika. Tarkastusten sisältö ja tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika sekä valvontakohdetyyppien tarkastustiheydet on esitetty toimialakohtaisissa suunnitelmissa.

Muu kuin suunnitelmallinen valvonta käsittää mm. huoneistojen hyväksymiseen / ilmoitettujen elintarvikehuoneistojen tarkastamiseen liittyvät tarkastukset, valituksiin liittyvät tarkastukset, asuinhuoneistojen tarkastukset, näytteenotto, lausuntojen valmistelut ja epidemioiden ja häiriötilanteiden selvittelytyöt sekä lupa-asioiden valmistelu, suunnittelutyö ja muut hallinnolliset tehtävät. Lisäksi jatkuvasti uudistuva lainsäädäntö vaatii perehtymistä sekä toimijoiden opastusta, neuvontaa ja koulutustilaisuuksien järjestämistä.

Taulukossa on esitetty käytettävissä olevat voimavarat, toimialoitain arvio suunnitelmalliseen valvontaan käytettävistä henkilövoimavaroista ja suunnitelmallisen valvonnan kokonaislukumäärät. Riskinarviointia käsitellään tarkemmin toimialakohtaisissa suunnitelmissa. Tarkempi kuvaus valvontahenkilöstön riittävydestä ja pätevyyydestä on liitteenä olevissa valvontasuunnitelmissa. Valvontasuunnitelmia laadittaessa on otettu huomioon, että käytettävissä olevista voimavaroista on mahdollista käyttää vain osa nimenomaan suunnitelmallista valvontaa varten.

	Valvonta-kohteiden lukumäärä	Käytettävissä kokonaisuudessa (htv)	Valvonnan tarve 2025 riskinarvioinnin perusteella (htv)
Elintarvikevalvonta (sis alku-tuotanto ja laitosvalvonta)	1236	5,3	1,0
Terveystensuojelun valvonta	450	5	0,5
Tupakkavalvonta	84	0,1	0,1
Yhteensä	1770	10,4	1,6

Taulukon tiedot koskevat tarkastuksiin liittyvää voimavarojen käyttöä.

Muu voimavarojen käyttö kohdistuu mm. neuvontaan, opastukseen, koulutukseen, suunnittelu- ja raportointitöihin sekä muihin hallinnollisiin tehtäviin. Taulukossa ei ole huomioitu myöskään matkoihin kuluva aikaa.

4. OSAAMISEN VARMISTAMINEN

Valvontaviranomaisen on varmistettava, että henkilökunnalla on riittävä osaaminen ja että osaamista pidetään yllä säännöllisellä kouluttautumisella. Viranhaltijan on tunnettava omalla vastuulla olevan toimialan lainsäädäntö ja osattava soveltaa sitä virkavastuulla. Viranhaltijoilla on myös oltava riittävä hallinnollinen ja hallinnollisten prosessien osaaminen. Hallintolaissa (434/2003) säädetään viranomaisen harkintavaltaa ohjaavien oikeusperiaat-

Hyväksytty ympäristöterveysjaostossa
17.12.2024, § 52

teiden keskeisistä perusteista. Nämä oikeusperiaatteet ovat hallinnon lainalaisuuden periaate, yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuojaperiaate (HL 6 §, HE 72/2002). Viranomaisen on aina noudatettava näitä periaatteita. Lisäksi valvontaviranomaisen työtä yleisellä tasolla ohjaavaa lainsäädäntöä ovat mm. julkisuuslaki (621/1999), yleinen tietosuoja-asetus ((EU) 2016/679), kuntalaki (410/2015) ja laki kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003).

Hyvä hallinnollinen osaaminen on edellytys myös pakkokeinojen toteuttamiselle. Valvontaviranomaisen velvollisuus on ryhtyä hallinnollisiin pakkokeinoihin tarvittaessa.

Henkilöstön jatkuvalla ja monipuolisella kouluttautumisella on keskeinen merkitys valvontasuunnitelman suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen kannalta. Koulutus on tarpeen mukaan sisäistä tai ulkopuolista koulutusta. Koulutuksessa käytetään etäyhteyksiä aina kun se on mahdollista. Koulutukseen osallistuminen suunnataan niin, että henkilöstö osallistuu tehtäväjaon mukaiseen koulutukseen.

Talousarvion laatimisen yhteydessä laaditaan henkilöstön osaamisen kehittämissuunnitelma. Koulutuksen toteutumista, koulutuspäivien määrää ja kustannuksia seurataan. Kehityskeskusteluissa käydään läpi koulutukseen liittyviä asioita.

5. TIETOJÄRJESTELMÄT

VATI-tietojärjestelmään kirjataan valvontakohteet, suoritettut tarkastukset, näytteenotot, toimenpidepyynnöt ym. valvontaan liittyvät toimenpiteet. Tietojärjestelmän tavoitteena on huomioida käyttäjien tarpeet valvonnan suunnittelussa ja päivittäisessä valvontatyössä. Kuntien on pidettävä tiedot ajan tasalla ja edistettävä omaa raportointiaan, jotta kunnissa voidaan osoittaa oman toiminnan vaikuttavuutta, riskiperusteisuutta ja tuloksellisuutta. VATI-tietojärjestelmän käyttöönotto on vaatinut ja vaatii edelleen kaikkien tarkastajien työaika, joten se vaikuttaa valvontaan käytettävissä olevaan työaikaan. Vuoden 2025 aikana VATIn kehittämisen kustannuksiin osallistuvat myös kunnat. Kuntien kanssa tehdään sopimukset vuosille 2025–2027 käyttäjämäärään perustuvista maksuosuuksista.

VYHA-järjestelmä lopetetaan vuoden 2024 aikana. Tilalle kehitetään tilastointijärjestelmää VATI:n yhteyteen. Tämä valmistuneen vuoden 2025 aikana.

Ilppa on ympäristöterveydenhuollon sähköinen ilmoituspalvelu. Ilppaa voi käyttää elintarvikelain ja terveydensuojelulain mukaisen toiminnan ilmoittamiseen. Ilmoittaminen Ilpan kautta toimii Suomi.fi palveluportaalin kautta. Ilppa on osa VATI-järjestelmää.

Ilpassa voi ilmoittaa toiminnan

- aloittamisesta
- olennaisesta muuttamisesta
- lopettamisesta
- elintarvike- ja vesiepidemioista

Ilpasta tiedot tulevat viranomaisen käsiteltäväksi sähköisesti. Ilppa on otettu käyttöön valtakunnallisesti 16.11.2020.

Ruokaviraston kehittämä ELTE- tietojärjestelmä otetaan käyttöön eläintautitausten ja -epidemioiden hoitoa varten. Ruokavirasto ja PSAVI järjestävät järjestelmän käyttöönottoon liittyvää koulutusta.

Praktikkoeläinlääkäreillä on käytössä yhteinen KliniQ-praktiikkaohjelmisto ja potilastietokanta.

6. LAADUNHALLINTA

Vuoden 2023 aikana on hankittu käyttöön LaatuNet laadunhallintajärjestelmä, mikä on kehitetty nimenomaan ympäristöterveydenhuollon yksiköiden käyttöön sekä terveystarkastukseen, että eläinlääkintähuoltoon. Laajamittaisempi käyttöönotto tapahtuu vuoden 2024 aikana. Vuoden 2024 aikana on aloitettu sisäisten auditoijien koulutus, mikä jatkuu vuonna 2025. Sisäisiä auditoijia tulee olemaan 3 henkilöä: kaksi (2) terveystarkastajaa ja valvontaeläinlääkäri. Laadunhallinnalla tuetaan ohjelmakauden tavoitteiden toteutumista.

7. VIESTINTÄ

Viestinnän osa-alueita ovat asiakaspalvelu, kohderyhmien opastus ja kouluttaminen sekä tiedottaminen eri keinoin ja eri tilanteissa. Viestinnän kohderyhmiä ovat kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Asiakastyytyväisyydestä kerätään tietoa laatujärjestelmän ja Sotkamon kunnan käytäntöjen mukaisesti. Palautteet käsitellään vastuualueen kokouksissa. Palautteesta raportoidaan vuosikertomuksessa ja sitä hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon toiminnan kehittämisessä.

Ympäristöterveydenhuollon Internet-sivuille on laitettu toimijoille ja kuntalaisille suunnattua ohjeistusta ja lomakkeita. Kainuun ympäristöterveyspalveluille perustetaan omat Sotkamon kunnan sivuista erilliset internet-sivut vuoden 2025 aikana.

Viestinnässä noudatetaan vastuukunnan, Sotkamon, viestintäperiaatteita ja -ohjeita. Häiriötilanteista tiedotetaan tapauskohtaisesti ja viestinnässä tehdään yhteistyötä Sotkamon ja muiden Kainuun kuntien viestinnästä vastaavien tahojen kanssa. Vuoden 2024 aikana on laadittu häiriötilanteiden viestintäsuun-

nitelma yhteistyössä ympäristöterveyspalvelujen henkilökunnan ja Sotkamon kunnan viestinnästä vastaavien kanssa.

Tutkimusprojekteita ja muista ympäristöterveydenhuollon ajankohtaisista asioista tiedotetaan harkinnan mukaan tiedotusvälineille ja ympäristöterveydenhuollon internet-sivuilla.

8. VARAUTUMINEN

Ympäristöterveydenhuollon eri toimialueita koskeva häiriötilannesuunnitelma on valmistunut 2017. Se vaatii jatkuvaa päivittämistä. Toimintasuunnitelman päivittämisessä tulee tehdä kuntien, Kainuun ympäristöterveyspalvelujen ja hyvinvointialueen välistä yhteistyötä. Lisäksi huomioidaan THL:n, Ruokaviraston ja Valviran ohjeet. Toimintasuunnitelmaan kuuluu mm. vesi- ja elintarvikeperäisten epidemioiden selvittämistä koskeva suunnitelma. Pandemiasuunnitelma on tarkistettu v. 2020 ja pandemiavalmiuden kehittäminen kuuluu jatkossa vuosittaisiin tehtäviin. Eläinten evakuointisuunnitelman valmistui osana Kainuun soten evakuointisuunnitelmaa v. 2022 ja se on päivitetty v. 2024.

Tärkeä osa häiriötilanteisiin varautumista on koulutuksiin ja harjoituksiin osallistuminen.

9. VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI JA RAPORTOINTI

Arviointituloksilla ja valvonnasta saaduilla kokemuksilla on keskeinen merkitys seuraavia valvontasuunnitelmia laadittaessa. Valtakunnallisen ohjelman mukaan arviointiin tulee sisältyä mm.

- 1) suunnitellun toiminnan ja valvonnan tehokkuus ja kattavuus,
- 2) tarkastusten määrä,
- 3) näytteiden määrä,
- 4) valvonnasta saatujen tulot ja niiden kohdentuminen,
- 5) voimavarat ja yhteistoiminta-alueen toimivuus,
- 6) toiminnan kehittämistarpeet sekä
- 7) auditoinnit, arviointi- ja ohjauskäynnit ja muu palaute

Valvontasuunnitelman toteutumista seurataan säännöllisesti noin kerran kuukaudessa terveysvalvonnan palaverissa. Lisäksi tiimipalaverissa voidaan arvioida valvontaresurssien ohjaamista tarkastuksilla havaittujen epäkohtien valvontaan tai suunnitella tarkastusten painottamista jollekin tietylle valvonnan sektorille.

Tarvittaessa tiimipalaverissa käydään läpi mahdollisten valvonta- ja näytteenottoprojektien tulokset sekä päätetään mahdollisista jatkotoimenpiteistä.

Aluehallintovirasto ohjaa ympäristöterveydenhuoltoa alueellaan ja arvioi kuntien ympäristöterveydenhuollon suunnitelmallista valvontaa ja valvonnan järjestämistä. Tätä tehtävää aluehallintovirasto toteuttaa mm. arviointi- ja ohjauskäynneillä.

Arviointi- ja ohjauskäynnillä tarkoitetaan järjestelmällistä tarkastelua, jolla selvitetään valvontayksikön toiminnan lainsäädännön- ja suunnitelmienmukaisuutta. Käynnin tavoitteena on ohjata valvonnan laatua ja yhdenmukaisuutta yleisesti sekä edistää resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä kehittämällä valvonnan riskiperusteisuutta ja tehokkuutta. Arviointi- ja ohjauskäynneillä esitetyt asiat huomioidaan toimintaa kehitettäessä. Valvontasuunnitelmien toteutuminen arvioidaan vuosittain ja raportoidaan aluehallintovirastolle.

Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi raportoidaan Sotkamon kunnan ympäristöterveysjaostolle maaliskuun 2026 loppuun mennessä. Arvioinnissa tarkastellaan kuinka kattavasti suunniteltu toiminta ja suunnitellut tarkastukset sekä näytteenotto ovat toteutuneet valvontakohdetyypeittäin. Arvioinnissa perustellaan syyt mahdollisesti toteutumatta jääneiden tavoitteiden osalta sekä esitetään toimenpiteet, joiden avulla tavoitteet toteutuisivat paremmin seuraavan tarkastelujakson aikana. Toteutumisen arvioinnissa kiinnitetään huomio myös henkilöstövoimavarojen riittävyyteen suhteessa valvontatarpeeseen ja suunniteltuun toimintaan. Lisäksi arvioidaan valvonnasta saadut tulot valtakunnallisten ohjeiden mukaisesti.

Talousveden (EU-laitokset) sekä uimarantaveden (EU-uimarannat) osalta tiedonkeruulomakkeet toimitetaan PSAVI:lle.

Oman sisäisen arvioinnin lisäksi otetaan huomioon myös ulkopuolisten tekemät arvoinnit kunnan valvonnasta. Tällaisia ovat mm. Ruokaviraston ja PSAVI:n kuntiin tekemät tarkastukset ja ns. EU-tarkastuskäynnit.

KAINUUN YMPÄRISTÖTERVEYSPALVELUT

Elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	15
2.	KUNNAN ELINTARVIKEVALVONTAVIRANOMAISEN TEHTÄVÄT	15
3.	TOIMINNAN JATKUVA PARANTAMINEN	16
3.1.	TOIMINNAN SUUNNITTELU (PLAN)	16
3.2.	TOTEUTUS JA SÄÄNNÖLLINEN SEURANTA (DO)	16
3.3.	ARVIOINTI JA RAPORTOINTI (CHECK).....	16
3.4.	TOIMINNAN KEHITTÄMINEN (ACT).....	17
4.	VALVONTAKOhteet.....	17
4.1.	REKISTERÖIMIS- JA HYVÄKSYMISMENETTELYT	17
4.2.	TARKASTUSTIHEYD	18
5.	RESURSSOINTI	18
5.1.	HENKILÖSTÖN TEHTÄVÄT, VASTUUALUEET JA VELVOLLISUUDET.....	18
5.2.	PEREHDYTYS- JA KOULUTUSSUUNNITELMA.....	19
6.	VALVONTAMENETTELYT.....	20
6.1.	TARKASTUKSET	20
6.1.1.	<i>Tarkastusten tavoite, sisältö ja toteutus</i>	20
6.1.2.	<i>Valvontakirjanpito</i>	21
6.1.3.	<i>Virallisen valvonnan perusteella käynnistettävät toimet</i>	21
6.1.4.	<i>Maksut</i>	21
6.2.	NÄYTTEENOTTO.....	22
6.3.	OHJAUS, NEUVONTA, KOULUTTAMINEN JA MUU VIESTINTÄ.....	23
7.	VARAUTUMINEN ELINTARVIKKEIDEN AIHEUTTAMIIN VAARATILANTEISIIN ..	23

LIITTEET

LIITE 1 Elintarvikevalvonnan suunnitelmalliset tarkastukset vuosina 2025–2028

1. JOHDANTO

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista (EU 2017/625) määrää, että elintarvikevalvonnan tulee olla suunnitelmallista, sen toimeenpano dokumentoitujen menettelyiden mukaista, valvonnan tulokset tulee arvioida säännöllisesti ja toimintaa on parannettava aikaisempien tulosten perusteella. Suomessa kansallisen tason viranomaismenettelyt on dokumentoitu elintarvikeketjun monivuotiseen kansalliseen valvontasuunnitelmaan (VASU). Vasuun sisältyvän valtakunnallisen elintarvikevalvontasuunnitelman toteuttamiseksi elintarvikelain (297/2021) 39 § velvoittaa kunnan elintarvikeviranomaisia laatimaan elintarvikevalvontaa koskevan valvontasuunnitelman.

VASUn 2025–2028 valtakunnalliset painopisteet pohjautuvat seuraaviin kehittämissuunnitelmiin: 1) valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, 2) vastuullisuus ja kestävyys sekä 3) teknologia ja tieto. Elintarvikevalvontaa toteutetaan jatkuvan parantamisen periaatteen mukaisesti. Teemoista johdettuja tavoitteita ovat valmiuden ja varautumisen osalta valmiussuunnittelu ja valmiusharjoittelut, ruokaturvan kehittäminen, ja valvonnan fokusoinnin kehittäminen. Vastuullisuuden ja kestävyysosalta vaikuttava ja riskiperusteinen valvonta sekä petoksellisen toiminnan torjunta. Teknologian ja tiedon osalta tietojärjestelmien kehittäminen ja uusien järjestelmien käyttöönotto, uuden lainsäädännön toimeenpano ja ohjeistaminen sekä toimijoiden ohjaus ja neuvonta, aikaisempien valvontatulosten pohjalta painottuvat asiat, tiedon ja teknologian hyödyntämisen kehittäminen valvonnassa, mittareiden kehittäminen sekä etämyynnin valvonnan kehittäminen.

Valvontayksikön elintarvikevalvontasuunnitelma palvelee valvontayksikköä oman toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, seurannassa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Elintarvikevalvontasuunnitelma on julkinen asiakirja, josta toimijat ja kuntalaiset saavat tietoa elintarvikevalvonnasta.

2. KUNNAN ELINTARVIKEVALVONTAVIRANOMAISEN TEHTÄVÄT

Kunnan tehtävänä on huolehtia elintarvikelain mukaisesta valvonnasta alueellaan. Kunnan elintarvikevalvontatehtäviä ovat

- kunnan valvontaan kuuluvien elintarvikehuoneistojen hyväksyminen ja ilmoitusten käsittely
- alkutuotantopaikkojen, elintarvikehuoneistojen ja muiden elintarvikealan toimijoiden (ml. maahantuojien) olosuhde- ja tuotevalvonta sekä oma-valvonnan valvonta
- kotimaassa tuotettujen elintarvikkeiden ja elintarvikkeen kanssa kosketukseen joutuvien materiaalien ja tarvikkeiden valmistuksen, myynnin sekä markkinoinnin valvonta
- kaupan ketjussa olevien elintarvikkeiden ja niiden markkinoinnin valvonta (ml. luomuelintarvikkeet)

- verollisten alkoholijuomavarastojen sekä alkoholijuomien valmistuspaikan tai tilaviinimyymälän yhteydessä olevien elintarvikehuoneistojen valvonta
- elintarvikealan toimijoiden ja kuluttajien neuvonta ja tiedottaminen, valtion viranomaisten avustaminen eläimistä saatavien elintarvikkeiden kansallisen vierasainevalvontaohjelman toteuttamisessa sekä elintarvikeseäännösten mukaisten ilmoitusten ja raporttien tekeminen AVI:lle ja Ruokavirastolle
- osallistua alueellaan terveydelle vaarallisten tuotteiden takaisinvetoihin ja muihin toimenpiteisiin
- osallistua elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvitystyön järjestämiseen kunnassa.

3. TOIMINNAN JATKUVA PARANTAMINEN

Elintarvikevalvontaa toteutetaan jatkuvan parantamisen Plan-Do-Check-Act (PDCA) periaatteen mukaisesti. Elintarvikevalvontasuunnitelmassa kuvataan toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja seurannan, arvioinnin ja raportoinnin sekä kehittämisen menettelyt.

3.1. Toiminnan suunnittelu (Plan)

Ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvontasuunnitelma laaditaan viranomaisvalvonnan toimijoihin ja kuluttajiin kohdistuvien vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseksi eli siten, että elintarvikevalvonta on virallista valvontaa koskevan asetuksen 9 artiklan vaatimusten mukaista, ehkäisee vaaroja ihmisen terveydelle ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Valvonnan suunnittelussa huomioidaan myös yleisesti viranomais toimintaa koskevat hyvän hallinnon perusteet (hallintolaki 434/2003), jotka takaavat asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen. Tehokas valvonnan järjestäminen varmistaa kansantalouden näkökulmasta tarkoituksenmukaista viranomaisresurssien käyttöä. Valvontasuunnitelma päivitetään vuosittain.

3.2. Toteutus ja säännöllinen seuranta (Do)

Ympäristöterveydenhuollossa seurataan elintarvikevalvontasuunnitelman toteutumista säännöllisesti vuoden aikana, jotta valvonnan toimeenpanossa on mahdollista hyödyntää ajantasaista tietoa. Seurannan perusteella ympäristöterveysjohtaja kohdentaa tarvittaessa voimavaroja tarkoituksenmukaisesti lyhyelläkin aikavälillä. Valvontasuunnitelmassa kuvataan ympäristöterveydenhuollossa käytössä olevat toteutuksen seurannan menettelyt.

3.3. Arviointi ja raportointi (Check)

Ympäristöterveydenhuolto hyödyntää valvontatuloksiaan oman toimintansa kehittämisessä. Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelmaan sisällytetään suunnitelma elintarvikevalvonnan toteutumisen arvioinnista. Suunnitelmassa kuvataan, kuinka elintarvikevalvonnan seurannasta saatavia tietoja

analysoidaan ja johtopäätöksiä hyödynnetään valvonnan suunnittelussa ja toteutuksessa vuosittain ja tarpeen mukaan pidemmällä aikavälillä. Suunnitelmassa kuvataan myös, miten ympäristöterveydenhuollossa hyödynnetään sisäisten ja ulkoisten auditointien sekä arviointi- ja ohjauskäyntien tuloksia.

3.4. Toiminnan kehittäminen (Act)

Ympäristöterveydenhuollossa kehitetään elintarvikevalvontaa VASUn ja ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman kansallisten tavoitteiden mukaisesti. Aikaisempien valvontatulosten lisäksi kehittämisessä huomioidaan muut valvontaan vaikuttavat tekijät, kuten uudet riskit ja tutkimustieto, valvontayksikön omat painopistealueet ja projektit, lainsäädännön ja toimintaympäristön muutokset sekä auditointien tulokset.

4. VALVONTAKOhteet

Liitteessä 1 on listattu valvontakohteiden lukumäärät toimintatyypeittäin sekä niiden riskiluokitukset, tarkastustiheydet ja tarkastuksiin käytettävä keskimääräinen aika.

Elintarvikevalvontakohteet jakautuvat Kainuun ympäristöterveyspalveluissa seuraavasti:

- hyväksyntää edellyttäviä laitoksia 14
- rekisteröityjä elintarvikehuoneistoja 736
- alkutuotannon kohteita 486, joista säännöllisen valvonnan kohteita 239

Kohdemäärä perustuu 2024 suoritettuun valvontakohteiden laskentaan.

Tarkastusaikaa arvioitaessa on otettu huomioon kohteen ominaisuudet, kuten riskiluokitus ja valvontahistoria, tarkastuksen valmistelu ja sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Käytettävässä ajassa ei huomioida matkaa valvontakohteeseen. Kainuun ympäristöterveyspalvelujen valvonta-alueella välimatkat valvontakohteisiin voivat olla pitkiä. Vaikka matkoihin kuluva aikaa ei lasketa tarkastusaikaan, on sillä vaikutusta valvontaresursseihin.

4.1. Rekisteröimis- ja hyväksymismenettelyt

Elintarvikealan toimijan on tehtävä rekisteröinti-ilmoitus toiminnastaan viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos toiminta ja siihen liittyvät riskit ovat vähäisiä ja toiminta on pienimuotoista. Myös alkutuotannon toimijan sekä kontaktimateriaalialan toimijan on ilmoitettava toimipaikastaan ja siellä harjoitettavasta toiminnasta. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus. Toimija tekee rekisteröinti-ilmoituksen ympäristöterveydenhuollon sähköiseen ilmoituspalveluun (ilppa), jonka kautta tiedot siirtyvät valvontarekisteriin (VATI).

Rekisteröinti-ilmoituksen käsittelystä annetaan toimijalle todistus. Käsittelyn yhteydessä suoritetaan valvontakohteen alustava riskinarviointi. Alustavaan riskinarviointiin perustuva ensimmäinen suunnitelmallinen tarkastus suorite-

taan yhden, kolmen tai kuuden kuukauden kuluessa toiminnan aloittamisesta. Sen jälkeen tarkastustiheys määräytyy tarkastuksella tehtyjen havaintojen, riskinarvioinnin ja Ruokaviraston laatimien ohjeiden perusteella. Ilmoituksen käsittelyn jälkeen kohteesta tulee elintarvikevalvonnan valvontakohteeksi, joka on yleensä myös suunnitelmallisen valvonnan piirissä.

Elintarvikealan toimijan, joka käsittelee eläimistä peräisin olevia elintarvikkeita, on haettava toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta elintarvikehuoneiston hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle.

Toimivaltainen valvontaviranomainen tekee päätöksen elintarvikehuoneiston hyväksymisestä 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta. Viranomainen tallentaa VATI:in tiedot elintarvikehuoneistosta ja sen hyväksymisestä. Hyväksymispäätöksen jälkeen kohde kuuluu suunnitelmallisen valvonnan piiriin.

4.2. Tarkastustiheys

Elintarvikevalvonnan tarkastukset perustuvat EU-säädöksiin, elintarvikelakiin ja sen nojalla annettuihin asetuksiin. Valvontaa suoritetaan riskiperusteisesti ja kohteiden tarkastustiheys määräytyy riskinarvioinnin kautta. Tarkastustiheyden määrittämiseen käytetään Ruokaviraston valtakunnallista riskinarviointiohjetta 1028/04.02.00.01/2022/6. Ohjeeseen sisältyy kriteerit perusvalvontatiheyden laskemiseen, mutta ei nostamiseen. Kohteiden tarkastustiheydestä voi poiketa vain perustellusta syystä ja paikalliseen riskinarvioon perustuen. Riskinarvioon vaikuttavat esimerkiksi aikaisemmat valvontatulokset ja asiakaspalautteet.

Alkutuotannon tarkastuksia tehdään suunnitelmallisesti maidontuotantotiloille ja kalanviljelylaitoksille. Tarkastustiheys molemmilla on 0,2/vuosi ellei riskinarvioinnin perusteella tarkastustiheyttä lisätä. Tarkastukset eivät ole jakaantuneet tasaisesti viiden vuoden periodille, eli joinain vuosina tarkastuksia on vain muutamia.

5. RESURSSOINTI

5.1. Henkilöstön tehtävät, vastualueet ja velvollisuudet

Elintarvikevalvonta on jaettu terveystarkastuksen ja eläinlääkintähuollon kesken. Terveystarkastuksen elintarviketiimille kuuluu rekisteröityjen elintarvikehuoneistojen valvonta. Eläinlääkintähuollolle kuuluu hyväksyttävien elintarvikehuoneistojen, eläinperäisten elintarvikkeiden ensisaapumispaikkojen valvonta ja eläinperäisten alkutuotteiden valvonta. Lisäksi eläinlääkäreille kuuluvat elintarvikevalvonnessa valvontatehtävät, joihin vaaditaan eläinlääkärin pätevyys. Elintarviketiimissä valvontakohteet on jaettu valvojien kesken alueellisesti tai toimintatyyppin mukaan.

Elintarvikevalvontaviranomaiselle kuuluvat tehtävät on pääosin delegoitu ympäristöterveyspalveluiden viranhaltijoille Sotkamon kunnan ympäristöterveysjaostossa 1.2.2023 4 §.

Elintarvikevalvonnan suunnitelmalliseen valvontaan arvioidaan käytettävän vuosittain aikaa n. 1 htv. Tämä aika sisältää myös suunnitelmalliseen valvontaan liittyviin seurantatarkastuksiin käytetyn ajan. Seurantatarkastuksiin arvioidaan käytettävän 3–4 % suunnitelmalliseen valvontaan käytettävästä kokonaistyöajasta. Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi resursseja varataan myös ruokamyrkytysten ja asiakasvalitusten selvittämiseen.

Kaikkiaan elintarvikevalvontaan on käytettävissä n. 5,3 htv. Henkilötyövuodet käsittävät viiden elintarvikevalvontaa tekevän terveystarkastajan työajan sekä hygieenikkoeläinlääkärin elintarvikevalvontaan käyttämän työajan. Hygieenikkoeläinlääkäri käyttää kokonaistyöajastaan vain osan elintarvikevalvontatehtäviin.

Elintarvikevalvonnan suunnitelmalliseen valvontaan käytettävissä olevia resursseja vähentävät muut ympäristöterveyspalveluiden tehtävät kuten esimerkiksi ohjeiden ja lausuntojen laatiminen, laatutyö ja VATI:in liittyvät päivitykset. Lisäksi resursseja on varattu näytteenottopyyntöihin, viestintään ja koulutukseen 0,6 htv määrä. Lisäksi käytettävissä olevia resursseja vie uusien elintarvikevalvontaa suorittavien henkilöiden perehdyttäminen tarkastustyöhön.

Resurssipuute elintarvikevalvonnassa on todennettavissa muun muassa tarkastelemalla vuosittaisen valvonnan kattavuutta. Mikäli säännöllistä valvontaa vaativat kohteet jaettaisiin tasaisesti valvontatyötä tekeville tarkastajille, tulisi vuosittaiseksi tarkastajakohtaiseksi tarkastusmääräksi selvästi keskusviraston ohjeistuksen ylittävä määrä tarkastuksia. Keskusviraston ohjeistuksen mukaisessa tarkastusmäärässä ei oteta esimerkiksi huomioon valvontayksikköjen erityispiirteitä (mm. pitkiä välimatkoja). Käytettävissä olevia resursseja on kohdennettu riskinarvioinnin perusteella kohteisiin, joiden toiminnassa on suu-remmat riskit, sekä kohteisiin, joihin aikaisemman valvontahistorian perusteella vaaditaan enemmän valvontaa. Pienemmän riskiluokan kohteita tarkastetaan vastaavasti harvemmin.

5.2. Perehdytys- ja koulutussuunnitelma

Uusien henkilöiden perehdyttämiseen on laadittu perehdytysohjeet. Valvontayksikössä osallistutaan Ruokaviraston ja aluehallintoviraston järjestämiin koulutuksiin. Lisäksi osallistutaan muiden tahojen järjestämiin elintarvikevalvontaan liittyviin koulutuksiin.

Jokaisen työntekijän koulutustarve ja työn tavoitteet sekä niiden toteutuminen käydään läpi henkilökohtaisissa kehityskeskusteluissa.

6. VALVONTAMENETTELYT

6.1. Tarkastukset

6.1.1. Tarkastusten tavoite, sisältö ja toteutus

Tarkastusten tavoitteet ja sisällöt suunnitellaan riskiperusteisesti eri valvontakohtatoimintatyypeille. Tavoitteena on, että tarkastukset kattavat riskiperusteisesti määriteltujen tarkastuskertojen kautta valvontakohteen omavalvonnan, tilat, olosuhteet ja toimintatavat mukaan lukien myyntitavat, asiakirjat, tuotteet ja tuotteista annettavat tiedot niin pakkauksessa, etämyynnissä kuin markkinoinnissa.

Elintarvikehuoneistojen valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset tehdään pääasiassa Oiva-arviointijärjestelmän mukaisesti. Kaikki Oiva-arviointiohjeiden sisältämät asiat tarkastetaan vähintään kerran kolmen vuoden aikana, jos asiaa sovelletaan kohteessa. Asiakokonaisuuksia tai asioita valvotaan kohteessa riskiperusteisesti useammin kuin kerran kolmessa vuodessa, jos niiden tila voi muuttua nopeasti ja epäkohdat niissä vaikuttavat välittömästi ja olennaisesti elintarviketurvallisuuteen.

Tarkastukset pyritään tekemään ennalta ilmoittamatta, ajankohtana kun valvontakohteessa on toimintaa. Tarkastukset tehdään pääsääntöisesti kohteessa paikan päällä. Valvontakäyntejä voidaan tehdä myös kotirauhan piiriin kuuluvissa pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa, jos tarkastuksen tekeminen on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. Tällaisen tarkastuksen saa tehdä ainoastaan toimivaltainen valvontaviranomainen. Tarkastus voidaan toteuttaa myös etätarkastuksena (asiakirjatarkastus). Tarvittaessa suoritetaan seurantatarkastuksia ja käytetään elintarvikelain mukaisia pakkokeinoja. Uusintatarkastuskäynti voidaan korvata toimijan kirjallisella ilmoituksella, valokuvilla tai videotallenteilla.

Vuonna 2025 tarkastukset on suunniteltu tehtäväksi liitteen 1 mukaisesti. Lisäksi tarkastetaan edellisenä vuonna tarkastamatta jääneitä kohteita.

Vuoden 2025 valvonnassa painotetaan elintarviketurvallisuutta ja kuluttajien tiedonsaantia heikentäviä asioita kuten

- lämpötilavalvontaa (Oiva 06, elintarvikkeiden lämpötilojen hallinta)

Lisäksi Ruokavirasto on asettanut vuodelle 2025 tavoitteeksi, että kunnissa

- osallistutaan valvojan työkalupakin (ohjeita valvontatyöhön) suunnitteluun
- päivitetään VATI:in kohdetoiminnot sekä päivitetään kuntien vastuulle siirtynyt eläinperäisten elintarvikkeiden sisämarkkinatuonti
- osallistutaan VATI:n jatkuvaan kehittämiseen

Ympäristöterveyspalveluiden omana elintarvikevalvonnan projektina vuonna 2025 toteutetaan

- Tuorekasvien ja marjojen merkinnät vähittäismyymälöissä ja ulkomyyntissä. Projekti on aloitettu vuonna 2024 ja jatkuu vuonna 2025.
- Kaupallisen marjanpoiminnan marjojen käsittelyhygieniä. Projekti on aloitettu vuonna 2024 ja jatkuu vuonna 2025.
- Sushien mikrobiologinen laatu (näytteenotto)

Lisäksi varaudutaan mahdollisiin Euroopan komission esittämiin valvontaohjelmiin ja koordinoituihin valvontahankkeisiin.

6.1.2. Valvontakirjanpito

Valvontatiedot raportoidaan valtakunnallisen tietojärjestelmän (VATI) kautta valtakunnalliseen valvontatietorekisteriin. Suunnitelmallisen valvonnan valvontatulokset julkaistaan valtakunnallisessa valvontatietojen julkistamisjärjestelmässä (Oivahymy.fi). Tietojärjestelmien rekisteriselosteet löytyvät Ruokaviraston internetsivuilta.

6.1.3. Virallisen valvonnan perusteella käynnistettävät toimet

Valvontaviranomaisen on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jos toimijan todetaan jättävän noudattamatta säännöksiä. Kainuun ympäristöterveyspalveluissa hallinnollisten pakkokeinojen käyttö on delegoitu ympäristöterveyspalveluiden viranhaltijoille. Ympäristöterveyspalveluissa on valmiudet hallinnollisten pakkokeinojen käyttöön.

6.1.4. Maksut

Valvontasuunnitelmaan perustuvat säännölliset tarkastukset ja elintarvikemääräysten noudattamatta jättämiseen liittyvät seurantatarkastukset ovat maksullisia. Valvontasuunnitelmaan perustuvasta tarkastuksesta peritään valvontamaksu, joka perustuu tarkastukseen käytettyyn aikaan ja Ruokaviraston tekemään toimintatyyppikohtaiseen riskinarviointitaulukkoon. Maksut on määriteltävä ympäristöterveysjaoston hyväksymässä maksutaksassa. Alkutuotantopaikkoihin tehtävät suunnitelmalliset tarkastukset ovat maksuttomia.

Vuoden 2022 alusta alkaen ympäristöterveyspalvelut on alkanut periä vuosittain elintarvikelain (297/2021) mukaisen 150 euron suuruisen valvonnan perusmaksun (elintarvikelain (297/2021) mukaisesti) suunnitelmallisen elintarvikevalvonnan piirissä olevilta valvontakohteilta. Valvonnan perusmaksu on veroluonteinen maksu, se ei määräydy valvontatarpeen mukaisesti.

Perusmaksu koskee kaikkia toimipaikkoja, joilla on hyväksyntä tai joilta edellytetään ilmoitusta rekisteröintiä varten tai toiminnan hyväksymistä/ hyväksymismenettelyä eli käytännössä valvonnan perusmaksu koskee lähes kaikkia kunnan valvomia elintarvikehuoneistoja ja elintarviketoimintoja sekä elintarvikekontaktimateriaalitoimijoita. Osa pienemmistä toimijoista on vapautettu valvonnan perusmaksusta.

VATI-rekisterissä olevien valvontakohteiden läpikäynti liittyen valvonnan perusmaksusta vapauttamiseen sitoo resursseja suunnitelmallisesta valvonnasta.

1.1.2024 alkaen Kainuun ympäristöterveyspalvelut on ottanut käyttöön elintarvikelain (297/2021) mukaisen seuraamusmaksun. Elintarvikelain mukaan valvontaviranomainen voi määrätä toimijan maksamaan vähintään 300 euron ja enintään 5 000 euron elintarvikevalvonnan seuraamusmaksun elintarvikelain 67 §:ssä mainituissa määräysten vastaisuuksissa. Seuraamusmaksu voidaan määrätä esimerkiksi, kun toimija kehotuksesta huolimatta laiminlyö elintarviketoiminnan rekisteröinti-ilmoituksen tekemisen tai ei noudata elintarvikelain 17 §:ssä säädettyä vakavia vaaroja tai ruokamyrkytyksiä koskevaa ilmoitusvelvollisuutta.

Seuraamusmaksu määrätään viranhaltijapäätöksellä. Toimijalle lähetetään ennen päätöksen tekemistä kuulemiskirje, jossa kerrotaan elintarvikevalvontaviranomaisen harkitsevan tietyn suuruisen seuraamusmaksun määräämistä. Toimijan on mahdollista toimittaa selvitys elintarvikevalvontaan kuulemiskirjeessä ilmoitettuun määräaikaan mennessä ja näin lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Seuraamusmaksu maksetaan valtiolle.

6.2. Näytteenotto

Näytteenotolla pyritään seuraamaan elintarvikkeiden mahdollisia riskejä, etenkin mikrobiologisia riskejä sekä omavalvonnan toimivuutta. Näytteenotto pyritään kohdentamaan tuotteisiin ja ominaisuuksiin, joihin kohteen toimija voi itse vaikuttaa. Valvontanäytteisiin eivät sisälly ruokamyrkytys- ja valitusnäytteet, kansallisen salmonellavalvontaohjelman näytteet eivätkä säännölliseen valvontaan kuulumattomat projektinäytteet.

Näytteenottoa suunnataan kohdetyyppien riskitason, kohteesta saatujen aiempien kokemusten ja omavalvonnan toimivuuden mukaan sekä käytettävissä olevien henkilövoimavarojen mukaan. Elintarvikehuoneistojen ja laitosten itse toteuttama omavalvontanäytteenotto otetaan huomioon valvontanäytteenotossa. Liha- ja kala-alan laitosten valvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota omavalvontanäytteenoton toteutumiseen. Viranomaisnäytteitä otetaan riskialttiimmista kohteista (kalanjalostus- ja maitoalan laitokset).

Torjunta-ainejäämätutkimuksia ja muita kemiallisia erityistutkimuksia tehdään valtakunnallisten projektien yhteydessä Tullilaboratorion ja Ruokaviraston suunnitelmien mukaisesti.

Kainuun ympäristöterveyspalveluiden elintarvike- ja pintapuhtausnäytteet toimitetaan tutkittavaksi Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratorioon.

Näytteenotto suunnataan riskinarvioinnin ja saadun kokemuksen perusteella vuonna 2025 seuraavasti:

- Liha-, kala- ja maitoalan laitoksista otetaan tuote- ja pintapuhtausnäytteitä listerian määrittämistä varten. Kala-alan laitoksissa näytteenotto keskitehtään jalostettuja tuotteita valmistaviin laitoksiin. Pintapuhtausnäytteitä otetaan 3–5 kpl / laitos ja elintarvikenäytteitä 1–5 kpl / laitos. Näytteenotossa huomioidaan toimijan omavalvontanäytteenotto.
- Toteutetaan Ruokaviraston näytteenottopyynnöt (mm. vierasainevalvonta) ja otetaan mahdolliset Ruokaviraston projektinäytteet (mm. histamiinivalvontaprojekti).
- Osallistutaan ympäristöterveyspalveluiden käyttämän laboratorion järjestämiin näytteenottoprojekteihin.

6.3. Ohjaus, neuvonta, kouluttaminen ja muu viestintä

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi resursseja varataan asiakkaiden ohjaukseen, neuvontaan ja koulutukseen sekä muuhun ennakkoimattomaan työhön kuten esimerkiksi asiakasvalituksiin, ruokamyrkytysten selvittämiseen ja takaisinvetojen hoitamiseen. Lisäksi osallistutaan viranomaiskatselmuksiin yhdessä muiden viranomaisten kanssa.

Ympäristöterveyspalveluissa on siirrytty käyttämään uutta laatujärjestelmää (LaatuNet). Järjestelmän käyttöönotto sitoo resursseja suunnitelmallisesta valvonnasta.

Ympäristöterveyspalveluissa ohjausta ja neuvontaa annetaan yksittäiselle asiakkaalle puhelimitse, sähköpostilla sekä tarkastusten yhteydessä. Mikäli on tarvetta tiedottaa laajemmin, voidaan tiedottamiseen käyttää organisaation internetsivuja. Tarvittaessa otetaan yhteys organisaation viestintäasiantuntijaan.

Toimijoiden ja kuluttajien neuvontaan ja ohjaukseen käytettävästä työajasta pidetään erillistä kirjanpitoa. Tiedot ohjaukseen ja neuvontaan käytetystä työajasta kootaan vuosittain.

7. VARAUTUMINEN ELINTARVIKKEIDEN AIHEUTTAMIIN VAARATILANTEISIIN

Ruokamyrkytysten hoito ja varautuminen häiriötilanteisiin on kuvattu ympäristöterveyspalveluiden yhteisessä valvontasuunnitelmassa.

Elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämistä varten on laadittu suunnitelma ja suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Kai- nuun ympäristöterveyspalvelujen ympäristöterveysjaosto on nimennyt selvitystyöryhmän epidemioiden selvittämistä varten 23.2.2023 § 14. Häiriötilanteessa käytössä olevat resurssit kohdennetaan häiriötilanteen selvittämiseen.

Jos terveysvaarallista elintarviketta epäillään olevan kuntayhtymän alueen valvontakohteessa, ryhdytään välittömiin toimenpiteisiin elintarvikkeiden markkinoilta poistamiseksi. Markkinoilta poistamisessa noudatetaan Ruokaviraston ohjetta elintarvikealan toimijoille takaisinvedosta sekä ilmoittamisesta viranomaisille ja kuluttajille.

Euroopan komissio pitää yllä nopean hälytyksen järjestelmää (RASFF), jonka avulla tiedotetaan jäsenvaltioille sähköisesti terveysvaaraa aiheuttavista elintarvikkeista ja rehuista. Elintarvikkeiden osalta selvitetään elintarvikkeen esiintymisen todennäköisyyttä alueella ennen valvontatoimenpiteiden suunnittelua.

KAINUUN YMPÄRISTÖTERVEYSPALVELUT

Terveydensuojeluvalvonnan valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	28
2. SUUNNITELMALLINEN VALVONTA	28
2.1 VALVONNAN HENKILÖSTÖVOIMAVARAT	28
2.2 SUUNNITELMALLISEN VALVONNAN KOhteet	29
3. VALVONNAN PAINOPISTEALUEET	30
4. TARKASTUSTEN MÄÄRITTELY JA VALVONNAN MAKSULLISUUS.....	31
5. TARKASTUSTEN SISÄLTÖ JA TARKASTUKSEEN KÄYTETTÄVÄ AIKA.....	32
5.1 TARKASTUSTEN SISÄLTÖ.....	32
5.2 TARKASTUKSEEN KÄYTETTÄVÄ AIKA	37
6. TARKASTUSTIHEYS JA RISKINARVIOINTI	37
7. NÄYTTEENOTTO JA KÄYTETTÄVÄT LABORATORIOT	38
7.1 VALVONTANÄYTTEET	38
7.2 LABORATORIOT, JOHON VALVONTA TUKEUTUU	39
8. TOIMINTAYMPÄRISTÖ	39

LIITE 1	Terveystensuojelulain mukaisen valvonnan suunnitelmalliset tarkastukset vuosina 2025–2028
---------	---

1. JOHDANTO

Kunnan tehtävänä on edistää ja valvoa terveydensuojelua siten, että asukkaille turvataan terveellinen elinympäristö. Terveydensuojelulain tavoitteena on suojella ihmisen terveyttä mm. huomioimalla terveydensuojelu yhteiskunnan eri toimintoja suunniteltaessa. Terveydensuojeluun kuuluu terveyshaittojen ennalta ehkäisy sekä todettujen haittojen poistaminen tai vähentäminen. Terveyshaittoja voi syntyä esimerkiksi talousveden ja uimaveden huonosta laadusta, puutteellisesta hygieniasta sekä asuntojen, koulujen ja julkisten tilojen sisäilmaongelmien seurauksena. Kunnan on tiedotettava terveydensuojelusta ja järjestettävä terveydensuojelua koskevaa ohjausta ja neuvontaa. Kunnan on laadittava ja hyväksyttävä säännöllistä valvontaa koskeva terveydensuojelun valvontasuunnitelma (*kunnan valvontasuunnitelma*). Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää.

Kunnan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon terveydensuojelulaissa 4 a §:ssä tarkoitettu valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä valtakunnallisesti ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveyttä.

Suunnitelma on laadittu terveydensuojelulain (763/1994) 6 §:n mukaisesti terveydensuojelun valvontasuunnitelmaksi ja se koskee vuosien 2025–2028 suunnitelmallista valvontaa ja jota on päivitetty koskemaan vuotta 2025.

2. SUUNNITELMALLINEN VALVONTA

2.1 Valvonnan henkilöstövoimavarat

Terveydensuojeluvalvontaa tehdään muiden tehtäväalueiden ohella terveystarkastajien työnjaon mukaisesti. Terveydensuojelun suunnitelmalliseen valvontaan käytetään vuosittain noin 0,5 htv.

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi valvontasuunnitelmassa huomioidaan toiminnan kehittäminen ja muu terveydensuojelulain mukainen valvonta sekä siihen varattavat henkilöresurssit ja työaika. Em. tehtäviin kuuluvat mm.:

- ilmoitusten ja hakemusten käsittely
- häiriötilannesuunnitelmien laatiminen ja yhteensovittaminen mm. kuntien valmiussuunnitelmien kanssa sekä häiriötilanteiden harjoittelu
- epidemiaselvitykset
- asumisterveysasiat
- asiakasyhteydenotot sekä näihin liittyvät selvitykset ja valvontatoimet
- sidosryhmäyhteistyö ja lausunnot muille viranomaisille
- toimiminen terveydensuojeluasioiden asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana
- toiminnan kehittäminen.

Valvontasuunnitelman ulkopuolisia kohteita valvotaan yhteydenottojen perusteella. Nämä suunnittelemattomat valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa säännölliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla on terveyshaittaepäily.

Seuraavassa tuodaan esille paikallisia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat muuhun kuin suunnitelmalliseen valvontaan käytettäviin resursseihin.

Ympäristöterveydellä tarkoitetaan myös sitä teoriaa ja niitä käytännön toimenpiteitä, joilla arvioidaan ja hallitaan ympäristössä olevia terveyteen vaikuttavia tekijöitä.

Voimavaroja on suunnattu vuosien aikana kaivostoimintaan liittyviin terveydensuojeluviranomaisen tehtäviin. Näihin kuuluvat mm. sidosryhmäyhteistyö, lausuntojen antaminen ja terveydensuojelun asiantuntijana toimiminen. Kainuussa on myös voimakkaasti lisääntynyt tuulivoimahankkeiden suunnittelu, joka osaltaan vaatii ympäristöstä aiheutuvien terveyshaittojen arviointia ja johon työpanosta on kohdistettu yhä enemmän.

Kainuussa korostuu myös matkailuun liittyvät tehtävät. Matkailupaikkakunnilla tiettyjä kohdetoimintoja on paljon. Erityisesti sesonkiaikana valvontatehtävät sekä valituksiin liittyvät tehtävät lisääntyvät, koska tapahtumiin liittyy paljon oheistoimintaa, jotka ovat terveysvalvonnan valvontakohteita. Sesongit ja suur tapahtumat vaikuttavat välillisesti myös kunnan perustoimintoihin. Riskinhallinta on merkittävässä roolissa, kun paikkakunnan väkiluku kasvaa lyhyellä ajalla merkittävästi.

Vuoden 2023 alusta voimaan tulleiden talousveteen liittyvien säädösmuutosten myötä tulee tulevalle valvontakaudelle uusia riskienhallintasuunnitelmia ja arviointeja, jotka tulevat viemään aikaa normaalista valvontatyöstä. Säädösmuutokset liittyvät talousvettä jakavien laitosten riskienhallintasuunnitelmiin ja ensisijaisten kohteiden rakennusten legionellabakteerin ja lyijyn riskienarviointiin.

Kainuun paikalliset valvontatarpeet vaikuttavat häiriötilannesuunnitelmien päivittämistarpeeseen. Etenkin epidemioihin varautuminen on tärkeää huomioden edellä mainitut paikalliset valvontatarpeet.

2.2 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat ilmoitusvelvollisuuden alaiset huoneistot mm. koulut, päiväkodit, vanhainkodit, kokoontumishuoneistot (lasten ja nuorten kohteet) sekä uimahallit, kylpylät, liikuntatilat ja vedenjakelualueet. Kohteet on rekisteröity valtakunnalliseen VATI-järjestelmään, johon myös kaikki tarkastukset, näytteenotot, toimenpidepyynnöt jne. kirjataan. Kohteet, joissa oleskelu on lyhytaikaista ja jotka todennäköisesti eivät aiheuta terveyshaittaa, eivät enää ole ilmoitusvelvollisia.

Terveystensuojelulain 13 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden soveltamisohjetta on päivitetty 2023. Päivityksessä on rajattu, mitkä kohdetyypit ja toiminnot kuuluvat ilmoitusvelvollisuuden piiriin.

Terveystensuojeluviranomainen antaa ilmoituksen tekijälle todistuksen ilmoituksen vastaanottamisesta, käsittelee ilmoituksen ja tekee tarvittaessa 45 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen. Ilmoituksesta on tarvittaessa annettava tieto huoneiston sijaintipaikan rakennusvalvontaviranomaiselle.

Kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin perustettavasta TsL:n 13 §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisesta toiminnasta on tehtävä ilmoitus terveystensuojeluviranomaiselle, jos ilmoitusvelvollisuuden soveltamisohjeessa mainitut ehdot täyttyvät. Viranomainen saa tiedon toiminnan harjoittajasta ja voi antaa ohjausta ja neuvontaa. Ilmoituksen käsittelystä voi periä terveystensuojelulain mukaisen maksun. Toimintaa ei kuitenkaan voida valvoa suunnitelmallisena valvontana. Kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin voidaan tehdä tarkastus ainoastaan, mikäli epäillä vakavaa terveyshaittaa. Tällöin tarkastuksen tekemiseen on oltava kunnan terveystensuojeluviranomaisen antama kirjallinen määräys. Kotirauhan piiriin kuuluvana tilana ei pidetä sellaista tilaa, jossa on erillinen sisäänkäynti ja tiloja ei käytetä vakituiseen asumiseen. Nämä tilat voivat siten kuulua myös suunnitelmallisen valvonnan piiriin.

Terveystensuojelulakiin on 2022 alusta tuotu asiakirjatarkastuksen käsite. Sillä tarkoitetaan tarkastusta, jonka valvontaviranomainen tekee tarkastelemalla valvontakohteen tietoja muualla kuin valvontakohteeseen kuuluvassa tilassa. Asiakirjatarkastus vastaa laajuudeltaan valvontakohteessa tehtävää tarkastusta ja siitä tehdään myös oma tarkastuskertomus. Asiakirjatarkastus voidaan tehdä tilanteissa, joissa tarkastus ei edellytä tarkastuskohteen olosuhteiden havainnointia eikä valvontakohteessa paikan päällä käymisellä saada lisäarvoa asian selvittämiseen tai valvontakohdetta ei voida tarkastaa kohteessa käymällä. Asiakirjatarkastuksen tulisi kohdistua tiettyä asiaa tai asiakokonaisuutta koskevan yksiselitteisen tiedon selvittämiseen. Asiakirjatarkastuksia ovat esimerkiksi kotirauhan piirissä olevan ilmoitusvelvollisen toiminnan harjoittajan antaman selvityksen tarkistaminen. Lisäksi asiakirjatarkastuksia tehdään vesilaitosten valvonnassa mm. valvontatutkimusohjelmien päivityksessä, riskinarvioinnin ajantasaisuuden tarkastelussa ja näytteenotto-suunnitelmien päivityksessä. Asiakirjatarkastuksilla ei kuitenkaan tarkoiteta esimerkiksi viranomaisen antamaa ohjausta ja neuvontaa tai lausuntojen antamista.

3. VALVONNAN PAINOPISTEALUEET

Valvira on valtakunnallisessa terveystensuojelun valvontaohjelmassa vuosille 2025–2028 määrittänyt painopisteet seuraavasti:

Talousvesivalvonnan uudet sisällöt

Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta:

- Alueellinen yhteistyö
- Riskienhallintasuunnitelmat
- Ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinta

Osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa

Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta:

- Toiminnanharjoittajien omavalvonnan ja paikallisten tarpeiden sekä erityispiirteiden huomioon ottaminen riskinarviossa
- Asumisterveysasioissa ajantasaiseen tietoon perustuva ohjaus ja valvonta, oman osaamisen kehittäminen ja ylläpito sekä yhteistyön ja ennakkoinnin edistäminen

Valmius ja varautuminen terveydensuojelussa

Esimerkkejä painopisteen toteutuksesta:

- Häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien päivittäminen ja yhteensovittaminen.
- Yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueiden kanssa.
- Osallistuminen häiriötilanne- tai valmiusharjoitukseen lähtökohtaisesti vuosittain

Ohjelmakaudella valvontaa painotetaan Valviran esittämille painopistealueille. Terveysuojeluviranomaisen tehtävänä on valvonnassa varmistaa, että toimija on tietoinen oman toimintansa riskeistä ja niiden hallintakeinoista. Suunnitelmallisen valvonnan tarkastukset, valvontakohteet ja niiden lukumäärä on esitetty liitteessä (liite 1).

4. TARKASTUSTEN MÄÄRITTELY JA VALVONNAN MAKSULLISUUS

Terveysuojelulain mukaisen valvontatarkastuksen tavoite on selvittää, aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai -vaaraa tai esiintyykö sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joitten takia terveyshaitta voi syntyä. Mikäli tarkastuksessa todetaan puutteita toiminnassa tai olosuhteissa, annetaan haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet, toimenpidekehotukset tai -määräykset.

Ympäristöterveydenhuolto valvoo terveydensuojelulain tarkoittamia kohteita suunnitelmallisesti tekemällä tarkastuksia ja uusintatarkastuksia sekä ottamalla näytteitä. Nämä säännöllisen valvonnan toimenpiteet ovat maksullisia.

Terveysuojelulain mukainen maksullisuus tuli voimaan 2022 alusta. Laissa tarkennettiin ilmoitusvelvollisuutta ja valvonnan maksullisuutta, mutta lisäksi määritettiin vuosittainen valvonnan perusmaksu.

Maksu tukee terveyshaittojen ennaltaehkäisyä ja valvontatoiminnan kehittämistä sekä valvontakeinojen monipuolistumista, mutta lakimuutoksen tarkoituksena on silti ennen kaikkea kattaa nykyistä maksutonta valvontatyötä. Maksuksi on määritetty 150 euroa. Eräät toiminnanharjoittajat, joiden toiminta on pienimuotoista, on jätetty maksuvelvollisuuden ulkopuolelle.

5. TARKASTUSTEN SISÄLTÖ JA TARKASTUKSEEN KÄYTETTÄVÄ AIKA

5.1 Tarkastusten sisältö

Tarkastus

Tarkastus on säännölliseen valvontaan kuuluva ennalta sovittu tarkastus. Tarkastuksella selvitetään, harjoitetaanko tarkastettavassa kohteessa elinympäristöön vaikuttavaa toimintaa siten, ettei siitä synny terveyshaittoja. Tarkastukseen liittyy usein ohjausta ja neuvontaa sekä mahdollisesti näytteenottoa ja mittauksia.

Toiminnanharjoittajalle lähetetään tarvittaessa ennakolta tieto tulevasta tarkastuksesta ja siinä mahdollisesti tarvittavista asiakirjoista. Asiakirjat voidaan pyytää toimittamaan valvontaviranomaiselle ennen tarkastusta.

Tarkastusten sisällöt määritellään valvontakohdetyyppien mukaan tarkemmin laatukäsikirjan työ- ja tarkastusohjeissa, joissa otetaan huomioon oleelliset terveyteen ja turvallisuuteen vaikuttavat tekijät.

Valvontakohdetyypin tarkastusten yleinen sisältö

Kohdetyypit	Tarkastuksella huomioidaan
Majoitustoimintaan tarkoitettu tila - Hotelli, hostelli (retkeilymaja, retkeilyhotelli, kesähotelli ja muut vastaavat), huoneistohotelli, motelli ja matkustajakoti - Lomakeskuksen ja leirintäalueen majoitushuoneisto - Majoituskasarmi - Majoittumiseen tarjottu kalustettu huoneisto, loma-asunto tai tila (aamiaismajoitus siihen tarkoitetuissa tiloissa sekä asuntola, yömaja, vastaanottokeskus sekä muut vastaavat)	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ yleinen siisteys, siivousohjelma ja välineet ✓ rakenteiden ja pintojen kunto ja ylläpito ✓ varustelutaso ✓ majoitustilat, yleiset tilat, käymälät ja pesu- ja saunatilat ✓ sisäilman laatu ja ilmanvaihto ✓ toiminnan aiheuttama melu ✓ asiakasmäärät ✓ tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen ✓ harjoitettavan toiminnan laatu ✓ käytettävän talousveden laatu ✓ jätehuollon järjestelyt
Yleinen uimahalli, uima-allas, uimala tai kylpylä - uimahalli - uima-allas, maauimala - kylpylät ja vesipuistot	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla

	havaitut epäkohdat korjattu ✓ henkilöstön allasvesihygieeninen osaaminen ✓ valvontatutkimusohjelma ja sen toteuttaminen ✓ tulosten ja poikkeamien raportointi terveydensuojeluviranomaiselle ✓ onko poikkeamien johdosta ryhdytty toimenpiteisiin ✓ allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta ✓ ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä ✓ vedenpuhdistuslaitteiden toiminta, niiden huolto ja käyttötarkkailu ✓ ilmanvaihto ja sisäilman laatu ✓ yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt ✓ sauna- ja pesutilat ✓ kalusteiden ja pintojen kunto ✓ jätehuollon järjestelyt ✓ kemikaalien käsittely ja varastointi ✓ asiakasmäärät ja kirjanpito niistä
Yleinen uimaranta • Asetuksen (177/2008) mukainen uimaranta • muu yleinen uimaranta	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ uimarannan siivous ja jätehuolto ✓ yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukeutumistilat ✓ ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä ilmoitustaululla ✓ kieltotaulu, jolla kielletään koirien ja muiden kotieläinten oleskelu uimarannalla ✓ riskit uimaveden laadulle ✓ kävijämäärät ✓ asetuksen (177/2008) mukaisille uimarannoille uimavesiluokitus ja uimavesiprofiili ✓ tiedottaminen ✓ jätehuollon järjestelyt ✓ erityistilanteisiin varautuminen
Koulu tai oppilaitos • peruskoulu • lukio, yliopisto, kansalaisopisto • keskiasteen eril. oppilaitokset	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ yleinen siisteys ja rakenteiden

	- kunto ja ylläpito ✓ siivousohjelma ja -välineet ✓ käymälät ✓ pesu- ja pukeutumistilat ✓ valaistus ✓ sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys ✓ tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen ✓ harjoitettavan toiminnan laatu ✓ käytettävän talousveden laatu ✓ toiminnan aiheuttama melu ✓ pöly ja haju ✓ kemikaalien käsittely ja säilytys ✓ jätehuollon järjestelyt, piha-alueet ✓ oppilasmäärät ja tilojen riittävyys oppilasmäärään nähden
Päivähoitopaikat, lasten- tai ryhmäperhepäiväkodit, esiopetustilat	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito ✓ siivousohjelma ja -välineet ✓ käymälät ✓ pesu- ja pukeutumistilat ✓ vaatteiden käsittely ✓ valaistus ✓ ilmanvaihto ✓ sisäilman laatu ✓ tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen ✓ käytettävän talousveden laatu ✓ melu ✓ jätehuolto ✓ lapsimäärät ja tilojen riittävyys lapsimäärään nähden
Vanhainkodit, palvelutalot ja muut asumispalvelut	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito ✓ siivousohjelma ja -välineet ✓ käymälät ✓ pesu- ja pukeutumistilat ✓ valaistus ✓ ilmanvaihto

	✓ sisäilman laatu ✓ tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen ✓ käytettävän talousveden laatu ✓ melu ✓ jätehuolto ✓ piha-alueet ✓ asiakasmäärät
Kauneushoitola tai muu ihonkäsittely tai -hoitopaikka, solarium	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ harjoitettavan toiminnan laatu ✓ toiminnan jatkuvuus ✓ toiminnan mahdollisesti aiheuttamat haitat (melu, pöly, haju) ✓ yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt ✓ välineiden siisteys ja puhdistus ✓ käsihygienia ✓ työvaatteet ✓ pesu- ja pukeutumistilat ✓ käymälät ✓ rakenteiden ja pintojen kunto ja huolto ✓ ilmanvaihdon riittävyys ✓ tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen ✓ käytettävän talousveden laatu ✓ kemikaalien käsittely ja säilytys ✓ jätehuollon järjestelyt ✓ saako asiakas tarvitsemiaan erityistietoja ja ohjeita
Yleisölle avoin kuntosali, liikuntatila tai sauna	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus sekä huolto ja ylläpito ✓ ilmanvaihto ✓ siivousjärjestelyt ✓ pesu- ja pukeutumistilat ✓ käymälät ✓ jätehuolto
18 §:n ja 18 a §:n mukainen talousvettä toimittava laitos	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä teh-

Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)	tyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi ✓ henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen ✓ vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus ✓ häiriötilannesuunnitelmat ja varautuminen ✓ desinfiointi ja/tai sen valmius ✓ laitoksen suorittama käyttötarkkailu ✓ tilojen siisteys ja kunto ✓ vedenottamoiden rakenteiden ja verkoston kunto sekä niiden kunnon seuranta ✓ saneeraaminen ✓ kemikaalien käyttö ja varastointi ✓ vedenlaadusta tiedottaminen ✓ riskien arviointi ja hallintatoimenpiteiden vienti toimintaan ja ohjeisiin
18 §:n ja 18 a §:n mukainen talousvettä toimittava laitos, joka toimittaa käytettäväksi vähemmän kuin 10 kuutiometriä päivässä ja alle 50 henkilön tarpeisiin Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001)	✓ vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä ✓ omavalvonta ✓ onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu ✓ soveltaen samat kuin yllä ✓ toiminnan laajuus (elintarvikealan yritykset, julkinen tai kaupallinen toiminta)

Uusintatarkastus

Säännölliseen valvontaan liittyvä uusintatarkastus voi olla ennakolta sovittu tai ennalta ilmoittamaton. Uusintatarkastuksella varmennetaan, että tarkastuksella havaitut puutteet on korjattu. Uusintatarkastus voi olla myös esim. tarvittavan asiakirjan pyytäminen nähtäväksi, jos siinä on aiemmin ollut puutteita.

Kaikista tehdyistä tarkastuksista laaditaan tarkastuskertomus eli tarkastuspöytäkirja, joka annetaan tiedoksi tarkastuksen kohteelle ja muille asianosaisille. Tarkastuskertomus laaditaan, vaikka asiat kohteessa olisivatkin kunnossa. Tehdyt tarkastukset ja valvontatoimet kirjataan VATI-ohjelmaan.

5.2 Tarkastukseen käytettävä aika

Tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan arvioimiseksi otetaan huomioon myös tarkastuksen valmisteluun ja pöytäkirjan laatimiseen käytetty aika. Voimavarojen suunnittelussa otetaan huomioon myös matka-ajat, sillä Kainuussa on pitkät välimatkat, kun valvontaa tehdään maakunnallisesti. Matkat valvontakohteeseen ja takaisin eivät kuitenkaan sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan.

Tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika riippuu mm. kohteen koosta ja toiminnan laajuudesta. Koko tarkastusprosessiin on varattava aikaa vähintään kaksi tuntia, mutta vaativammat kohteet vaativat jopa yhden tai useamman henkilötyöpäivän. Joissakin tarkastuskohderyhmissä tarkastusaika on pienempi perustuen kertyneeseen kokemukseen tarkastusajoista.

6. TARKASTUSTIHEYS JA RISKINARVIOINTI

Terveystensuojelulain mukaiset, suunnitelmallisen valvonnan kohteet jaetaan kolmeen riskiluokkaan. Riskiluokkien perusteella määritetään valvontakohtetypin yleinen tarkastustiheys. Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tarpeelliseksi katsotulla määrällä tai vähentää enintään puoleen valvontaohjelmassa määritellystä kohdetyyppikohtaisesta tarkastustiheydestä. Tarkastustiheyden on oltava kuitenkin vähintään 0,2 (=tarkastus viiden vuoden välein).

Kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus on tarkastettava joka kolmas vuosi (terveydenhuoltolaki 1326/2010, 16 ja 17 §:t) ja ne on tarkastettava eri tahojen kanssa yhteistyössä (valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/ 2011, 12 §).

Valvontakohteiden ja valvontakohtetyyppien tarkastustiheys perustuu niissä esiintyvien riskitekijöiden arviointiin. Riskitekijöiden merkittävyyttä arvioidaan terveyshaitan toteutumisen todennäköisyyden ja vaikuttavuuden avulla. Arviointi perustuu kokemuseräiseen tietoon valvontakohteiden ja valvontakohtetyyppien toiminnan laadusta, laajuudesta, olosuhteiden asianmukaisuudesta ja käyttäjäryhmästä.

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat mm.:

- Altistuvien ihmisten määrä ja erityisryhmät (lapset, nuoret, vanhukset, liikuntarajoitteiset, sairaat)
- Tuleeko asiaa tarkastella kiireellisenä
- Onko kyseessä vakava terveyshaitta
- Altistavan olosuhteen, tekijän tai tekijöiden määrittely
- Mitä terveysvaikutuksia olosuhteella, tekijällä tai tekijöillä on
- Altistuksen kesto ja/tai toistuvuus (jatkuva tai tilapäinen oleskelu)
- Käytettävissä olevat valvonnan tulokset
- Onko toiminta ilmoituksen tai hyväksymispäätöksen mukaista

- Tilojen kunto, kunnossapito, riittävyys ja soveltuvuus harjoitettavaan toimintaan
- Toiminnanharjoittajan omavalvonta ja asiantuntemus sekä resurssit
- Tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin

Terveysvalvonnassa kohteiden tarkastustiheyden määrittelyn pohjana on käytetty Valviran valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa vuosille 2025–2028 määritettyä tarkastustiheyttä. Riskinarviointia on tehty kohdekohtaisesti suunnitelmallisen valvonnan yhteydessä.

Vuoden 2025 alusta majoittumiseen tarjottu kalustettu huoneisto, loma-asunto tai tila katsotaan pienimuotoiseksi majoitustoiminnaksi, pois lukien vastaanotokeskukset. Näiden toimintojen valvonta voidaan toteuttaa muutoinkin kuin suunnitelmallisin tarkastuksin eikä niihin siten sovelleta 0,2 tarkastustiheyttä. Esimerkiksi toiminnanharjoittajien omavalvonnan tuki ja terveyshaittojen ehkäisyyn annettava ohjaus ja neuvonta toiminnan ilmoittamisen yhteydessä ovat näille toiminnoille tarkoituksenmukaisia valvontakeinoja. Riskinarvioinnin tai satunnaisen otannan avulla voidaan valittuja kohteita myös tarkastaa.

Tarkastustiheydet ovat esitetty kohdetyypeittäin liitteessä (liite 1).

Riskinarvioinnin perusteella tarkastustiheyden vähentämisen perusteena ovat olleet mm. seuraavat asiat:

- kuntakohtaisten sisäilmatyöryhmien toiminnan käynnistyminen
- erityisryhmien kohteissa ei ole esiintynyt terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä
- toiminnanharjoittajan asenne sekä asiantuntemus on ollut hyvä ja korjaavia toimenpiteitä on tehty, myös jälkiseurantaa on tehty
- vähäinen asiakkaiden määrä.

7. NÄYTTEENOTTO JA KÄYTETTÄVÄT LABORATORIOT

7.1 Valvontanäytteet

Terveydensuojelun viranomaisvalvonta tukeutuu laboratoriotutkimuksiin. Talousveden sekä uima- ja allasvesien laadun valvonta on osa kohteen suunnitelmallista valvontaa ja valvontasuunnitelmaan sisällytetään arvio otettavista viranomaisnäytteistä. Terveydensuojelulaki ja sen perusteella annetut säädökset määrittelevät tarvittavat näytemäärät ja näytteistä tehtävät analyysit.

Talousvesi ja uimavesi

- Talousveden osalta laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:
 - STM:n asetus (1352/2015) talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista

- STM:n asetus (401/2001) pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista.
- Uimavesien osalta laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:
 1. Allasvedet
 - STM:n asetus (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden valvontatutkimuksista ja laatuvaatimuksista.
 2. Uimarantavedet
 - STM:n asetus yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta (177/2008)
 - STM:n asetus pienten yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta (354/2008).

Terveysvalvontaviranomainen joko ottaa näytteet itse tai varmistaa muun näytteenottajan pätevyyden. Näytteenottajan on tunnettava vesinäytteenottoon liittyvät yleiset periaatteet.

7.2 Laboratoriot, johon valvonta tukeutuu

Laboratoriopalveluissa tukeudutaan akkreditoituun Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy:n laboratorioon, jolla on Ruokaviraston hyväksyntä. Laboratoriolla on käytössä sähköinen analyysitietojen siirtopalvelu, jolla näytetulokset saadaan siirrettyä suoraan VATI-tietojärjestelmään.

Sisäilma-, materiaali- ja pintanäytteet tutkitaan Ruokaviraston hyväksymissä laboratorioissa, hyväksytyillä menetelmillä.

8. TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Talousvettä koskevat muutokset

- Valtioneuvoston asetus talousveden tuotantoketjun riskienhallinnasta ja omavalvonnasta (7/2023)
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen muuttamisesta (2/2023). Asetuksella muutettiin asetusta 1352/2015.

Terveysuojelulain kokonaisuudistus

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt uudistuksen asettamalla terveysuojelulain kokonaisuudistushankkeesta vastaavan ohjausryhmän 25.1.2024. Ohjausryhmän toimikausi päättyy 30.4.2027. Uudistuksen myötä terveysuojelulaissa on tarkoituksena säätää kattavammin muun muassa viranomaisvalvonnasta ja hallintomenettelyistä sekä viranomaisten käyttämistä tietojärjestelmistä.

Uudistuksessa myös täsmennetään laissa säädettyjä asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksia ja eri viranomaisten välisiä toimivaltuuksia. Lisäksi häiriötilanteita ja varautumista koskevia pykälää tarkastellaan ja tarvittaessa selkeytetään. Uudistuksessa tarkastellaan laajemminkin säädösten toimivuutta ja ajantasaisuutta. Samalla kokonaisuudistuksen tavoitteena on muuttaa lakia siten, että se vastaisi ympäristöterveydenhuollon sektorin muuta lainsäädäntöä.

Valvontayksiköiden on varattava ohjelmakaudella työaikaa uudistuksen sidosryhmätöihin osallistumiseen. Terveystensuojelulain kokonaisuudistuksen vuoksi terveydensuojelun valtakunnallisessa valvontaohjelmassa vuosille 2025–2028 ei tässä vaiheessa tehdä laajakantoisia muutoksia linjauksiin tai valvontakäytäntöihin.

Muutokset viranomaisohjeissa

Valviran viime vuosien ohjeita sekä uusimmat ohjeet:

- Asumisterveysasetuksen soveltamisohje, osa III, 3.5.2024 (Valvira.fi)
- Talousvesisäännösten soveltamisohje (osat I ja II liitteineen), 8.3.2024 (Valvira.fi)
- Ohje asunnon terveyshaittaepäilyn käsittelyyn viranomaisessa, 11.1.2024 (Valvira.fi)
- Terveystensuojelulain mukaisissa tutkimuksissa käytettävät menetelmät – Ohje terveydensuojelulain mukaisia tutkimuksia tekeville laboratorioille, 20.10.2023 (Valvira.fi)
- Vedenjakelualueiden paikkatietoaineistot ja niiden toimittaminen, 17.10.2023 (Valvira.fi)
- Terveystensuojelulain mukainen perusmaksuvelvollisuus, 12.6.2023 (Valvira.fi)
- Terveystensuojelulain 13 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden soveltamisohje, 12.5.2023 (Valvira.fi)
- Rakennusten vesilaitteistojen legionellabakteerin ja lyijyn riskinarviointi ja riskienhallinta liitteineen, 16.1.2023 (Valvira.fi)

Toimintaympäristön muutoksia

- Terveystensuojelua koskeva toimintaympäristö on muutoksessa ja terveydensuojelulla tulisi olla valmiutta myös tarkastella uusia, esimerkiksi ilmastonmuutoksen ja pandemioiden kautta mahdollisesti kehittyviä riskejä. Nähtävissä on mm. pitkittyneisiin hellejaksoihin liittyvien haitallisten terveysvaikutusten lisääntyminen erityisesti herkissä väestöryhmissä.
- Terveystensuojeluvalvonnan ohjauksessa tapahtuu ohjelmakaudella rakenteellinen muutos, kun Valvira, aluehallintavirastot ja ELY-keskusten ympäristöä ja luonnonvaroja koskeva lupa- ja valvontatehtävät yhdistetään uuteen valtakunnalliseen lupa-, ohjaus- ja valvontavirastoon. Uuden monialaisen viraston on tarkoitus aloittaa toimintansa viimeistään vuonna 2026.

LIITE 1										16.10.2024
Suunnitelmallinen valvonta 2025 - 2028										
Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyypit		Riskiluokka	Tarkastustiheys / vuosi	Kohdemäärä	Tarkastuksen kesto	Suunnitelman vuosi				
Toimintaluokka	Toimintatyyppi					2025	2026	2027	2028	
Talousveden toimittaminen	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)									
	EU- raportoitava vedenjakelualue, veden toimitus vähintään 1000 m3 päivässä tai vähintään 5000 henkilölle	3	1	4	8	4	4	4	4	
	Muu vedenjakelualue, vedentoimitus 10 -999m3 päivässä tai 50 -4999 henkilölle	3	1 (0,5*)	23	8	11	12	11	12	
	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001)									
	Pieni vedenjakelualue, vedentoimitus <10 m3/ vrk tai alle 50 henkilölle	2	0,5 (0,3*)	32	6	11	10	11	10	
Veden toimittaminen talousvettä toimittavalle laitokselle	Tukkulaitos (talousvettä toimittavalle laitokselle vettä toimittava toiminnan harjoittaja)	3	1	0		0	0	0	0	
Kokoontuminen, julkiset huvi- ja kokoontumishuoneistot	Lasten ja nuorten kohteet: kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot ja sisäleikkipuistot	2-1	0,25	20	4	5	5	5	5	
Opetustoiminta, koulut ja oppilaitokset	Esiopetus, peruskoulu, lukio, ammattioppilaitos, muut koulut ja oppilaitokset, korkeakoulu ja muu aikuiskoulutus	2	0,3	52	8	17	18	17	18	
Majoitustoiminta, majoitushuoneistot	Hotellit, hostellit, maatilamatkailu, asuntolat, kasamit jne.	2-1	0,2	96	4	19	19	19	19	
Kauneudenhoitoa ja ihonkäsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset	Kosmetologiset huoneistot, tatuointi ja lävistys, muu ihon käsittely tai hoito	2-1	0,25	29	3	7	7	7	8	
	Solarium	2	0,2	0	3	0	0	0	0	
Sosiaalihuollon palvelut	Lasten päiväkodit ja vastaavat	2	0,3	52	5	17	18	17	18	
	Lastenkodit / lastensuojeluyksiköt ja vastaavat	2	0,3	6	4	2	2	2	2	
	Vanhainkodit ja vastaavat	2	0,3	27	5	9	9	9	9	
	Muut sosiaalialan yksiköt	2	0,3	31	5	10	11	10	11	
Liikunta ja virkistystoiminta	Yleiset uimarannat (EU- uimarannat)	2	1	4	2	4	4	4	4	
	Pienet yleiset uimarannat	2	1	25	2	25	25	25	25	
	Yleiset altaat, uimahalli, kylpylä, uimala, vesipuisto tai muu yleinen allas	3	1	12	2	12	12	12	12	
	Yleiset saunat	2	0,5	4	2	2	2	2	2	
	Yleinen liikuntatila: urheiluhalli, kuntosali tai muu yleinen liikuntatila	1	0,2	33	2	7	6	7	6	
* jos vain jakelua										
					Valvontakohteiden kokonaismäärä		450 kpl			
					Valvontatane vuosittain		163 tarkastusta/v			
					Suunnitelmallisen valvonnan ajankäyttö keskusviraston ohjeen mukaan					737 h/v (0,5 htv)
Riskiluokat:										
Luokkaan 3 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa; esimerkiksi kun altistuvien määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittävät, altistusaika on pitkä (korkea riski).										
Luokkaan 2 kuuluvat ne kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski).										
Luokkaan 1 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski).										
Tarkastustiheys:										
2 kaks kertaa vuodessa										
1 kerran vuodessa										
0,5 joka toinen vuosi										
0,3 kerran kolmessa vuodessa										
0,25 kerran neljässä vuodessa										
0,2 kerran viidessä vuodessa										

KAINUUN YMPÄRISTÖTERVEYSPALVELUT

Tupakkalain valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	44
1.1	KUNNAN VALVONTAVIRANOMAISEN TEHTÄVÄT	44
1.2	VALVONTATIEDON HYÖDYNTÄMINEN.....	45
1.3	TUPAKKALAIN MUKAINEN TYÖNJAKO	45
1.3.1	<i>Vähittäismyyntipakkauksien valvonta.....</i>	<i>45</i>
1.3.2	<i>Tuotevalvonta.....</i>	<i>46</i>
1.3.3	<i>Etämyynnin ja markkinointikiellon valvonta</i>	<i>46</i>
2	SUUNNITELMALLINEN VALVONTA.....	46
2.1	VALVONNAN TAVOITE JA SISÄLTÖ.....	46
2.2	RISKINARVIOINTI JA VALVONNAN KOHDENTAMINEN	46
2.3	OSAAMISEN VARMISTAMINEN JA VALVONNAN MENETELMÄT	48
2.4	VALVONNAN MAKSULLISUUS.....	49
3	SUUNNITELMALLISEN VALVONNAN PAINOPISTEALUEET	49
3.1	SAVUTTOMAT NIKOTIINITUOTTEET TUOTEVALVONNAN NÄKÖKULMASTA	49
3.2	LAITTOAMAN KAUPAN EHKÄISY JA JÄLJITETTÄVYYTTÄ KOSKEVAN TIEDON HYÖDYNTÄMINEN VALVONNASSA	50
3.3	ETÄMYYNNTI JA MARKKINOINTI	50
3.4	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ.....	50

LIITE 1 Tupakkalain mukaisen valvonnan suunnitelmalliset tarkastukset vuosina
2025–2028

1. JOHDANTO

1.1 Kunnan valvontaviranomaisen tehtävät

Tupakkavalvonta perustuu tupakkalakiin (549/2016). Lain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä edistetään tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä altistumiselta niiden savulle.

Kunta huolehtii alueellaan toimenpiteistä tupakoinnin lopettamiseksi sekä valvoo alueellaan tupakkalain nojalla annettujen säännösten noudattamista. Tupakkaa ja nikotiininesteitä saa myydä tai muutoin luovuttaa vain myyntipaikan kunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella.

Ympäristöterveydenhuolto myöntää myyntilupia sekä valvoo tupakkatuotteiden, tupakointivälineiden ja nikotiininesteiden myyntiä ja sijoittelua myyntipisteissä, myynnin omavalvontaa, mainontaa sekä tupakointikieltojen ja rajoitusten noudattamista. Asuntoyhteisöt voivat hakea tupakointikielloja, jotka valvontaviranomaisen on määrättävä, mikäli edellytykset kiellolle täyttyvät.

Tupakkalakia on uudistettu useaan kertaan ja viimeisimmät uudistukset vahvistettiin lakiin keväällä 2023. Uudessa tupakkalaissa on yhdenmukaistettu tuotepakkauksia ja tuotteiden ulkoasua (niin kutsuttu plain packaging). Tupakointikielto laajennettiin koskemaan myös leikkikenttiä, lastensuojelulain tai mielenterveyslain nojalla hoitoa antavien laitosten ulkoalueita, jotka on tarkoitettu alle 18-vuotiaille sekä yleisiä uimarantoja (ajallisesti rajoitettuna). Lisäksi sääntelyä tupakointikielloista ja niiden valvonnasta asuntoyhteisöissä on selkeytetty. Myynnin osalta keskeinen muutos koskee omavalvontavelvollisuuden laajentumista tuotteiden lainmukaisuuden sekä jäljitettävyyden valvontaan. Esilläpitokielloa on laajennettu koskemaan tupakkatuotteen kuumentamiseen tarkoitettuihin tuotteisiin ja lakiin on lisätty tupakkatuotteiden maustamiseen (tunnusomaiset tuoksut ja maut) tarkoitettujen tuotteiden myyntikielto. Hintahyvityskielto koskee jatkossa ainoastaan vähittäismyyntiä ja etämyyntikielto on laajennettu koskemaan poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita. Useiden muutosten myötä valvonta on kokenut isoja muutoksia, jotka vaativat valvonnalta vaativampaa perehtymistä. Viimeisin tupakkadirektiivistä johtuva muutos koskee jäljitettävyyden- ja turvaominaisuusmerkintöjen käytön laajeneminen kaikkiin tupakkatuotteisiin 20.5.2024.

Tupakkalain valvonnan toimintaympäristön muutokset jatkuvat myös tulevaisuudessa. Tupakkalakiin on tulossa muutoksia, jotka koskevat savuttomia nikotiinituotteita, jotka otetaan tupakkalain soveltamisalan piiriin. Savuttomilla nikotiinituotteilla tarkoitetaan ensisijaisesti nikotiinipusseja. Muutoksella pyritään suojelemaan lapsia ja nuoria kieltämällä savuttomien nikotiinituotteiden käyttöä päiväkotien, esi- ja perusopetusta, ammatillista koulutusta ja lukio-opetusta antavien oppilaitosten sisä- ja ulkotiloissa sekä leikkikentillä. Lisäksi kaikkien

tupakan vastikkeiden hallussapito ja maahantuonti tultaneen kieltämään alle 18-vuotiailta.

Kunnan nikotiinivalvontaviranomaisen tehtävistä on säädetty lääkelaissa (395/1987). Lain 54 c § 1 mukaan kunnan tulee omasta aloitteestaan ja tehtyjen ilmoitusten perusteella tarkastaa nikotiinivalmisteiden varastointi- ja myyntipaikkoja sekä valvoa nikotiinivalmisteiden myyntiä.

Nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiluvan- varaisuuteen liittyviä tehtäviä ovat lupien käsittely, luparekisterin ylläpito sekä lupiin liittyvät tarkastukset. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ylläpitää valtakunnallista luparekisteriä.

1.2 Valvontatiedon hyödyntäminen

Yksi ympäristöterveydenhuollon ohjelmakauden 2025–2028 tavoitteista on tietoperusteinen valvonta. Tupakkalaissa tarkoitettujen tietojen keräämiseen käytetään ympäristöterveydenhuollossa vähittäismyyntilupien ja tukkumyynti-ilmoitusten rekisteriä Turrea ja keskitettyä toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmää Vatia.

Valvontakaudella tupakkavalvontaan pyritään tekemään ensisijaisesti riskiperusteisesti. Riskinarvioinnin perusteena voi olla esimerkiksi toimijan aikaisempi toiminta tai tietyn tyyppisessä toiminnassa aiemmin tunnistetut yleiset riskit.

1.3 Tupakkalain mukainen työnjako

Valviran ja kunnan tehtävät on lueteltu tupakkalaissa (TupL 6 ja 8 §). Valviralla ja kunnalla on osittain päällekkäinen toimivalta valvoa tupakkalain alaisia tuotteita ja sekä niiden vähittäismyyntipakkauksia ja markkinointia.

Valviran ja kunnan välisellä toimivalla työnjaolla varmistetaan, että

- tupakkalain alaisia tuotteita ei markkinoida paikallisesti tai valtakunnallisesti,
- markkinoille ei pääse tupakkalain vastaisia tuotteita ja
- markkinoille jo mahdollisesti päässeet säännösten vastaiset tuotteet eivät päädy kuluttajien saataville.

1.3.1 Vähittäismyyntipakkauksien valvonta

Ympäristöterveydenhuolto valvoo, että tupakkalain alaisten tuotteiden myyntipaikoissa myytävien tuotteiden vähittäismyyntipakkaukset ovat säännösten mukaisia. Mikäli ympäristöterveydenhuolto havaitsee myynnissä olevan vähittäismyyntipakkauksia, joiden säännösten mukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, on siitä ilmoitettava viivytyksettä Valviralle. Ympäristöterveydenhuolto huolehtii siitä, ettei myyjä jatka lainvastaisten tuotteiden myyntiä kuluttajille.

1.3.2 Tuotevalvonta

Ympäristöterveydenhuolto ei tee varsinaista tuotevalvontaa, vaan valvoo yleisellä tasolla esimerkiksi vähittäismyyntipakkauksista tehtävin havainnoin, että myynnissä olevat tuotteet täyttävät tupakkalain tuotteille säädetyt vaatimukset. Säädöstenvastaisuuksista ilmoitetaan Valviralle.

1.3.3 Etämyynnin ja markkinointikiellon valvonta

Ympäristöterveydenhuolto valvoo alueellaan tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista. Edellä mainittu koskee myös etämyynnin valvontaa, jossa toimivaltainen valvontaviranomainen määrättyy etämyyntiä harjoittavan yhtiön virallisen kotipaikan mukaan.

Valvira ja kunnat valvovat yhdessä tupakkalain 9 luvussa säädettyä markkinointikieltoa. Työnjako määräytyy pitkälti sen mukaan, voidaanko tupakkalain vastainen markkinointitoimi estää riittävän tehokkaasti kunnan toimenpitein vai onko toiminta niin laajalle ulottuvaa, että se edellyttää valtakunnallista päätöksentekoa.

Kunta valvoo, ettei tupakkalaissa olevaa markkinointikieltoa rikota sen alueella. Tarvittaessa kunta voi kieltää toiminnan tupakkalain 96 §:n mukaisesti ja asettaa tehosteeksi uhkasakon. Mikäli toiminta on valtakunnallista, voi Valvira ryhtyä tupakkalain edellyttämiin toimiin ja kieltää tupakkalainvastaisen toiminnan useammilta alueilta.

2. SUUNNITELMALLINEN VALVONTA

2.1 Valvonnan tavoite ja sisältö

Suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat tupakkatuotteiden ja nikotiinien vähittäis- ja tukkumyyntipaikat, tupakointilat (ravintolat ja hotellit). Tupakointikieltoalueet (tapahtumat, leikkikentät, koulut, päiväkodit ja uimarannat) valvotaan terveydensuojelulain valvonnan yhteydessä, mikäli valvontakäynnillä havaitaan puutteita tupakkalain noudattamisessa. Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman tavoitteena on valvonnan laadukkuus, riskiperusteisuus ja terveyshaittojen ehkäisy.

Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla pyritään tupakointia vähentämällä ehkäisemään niiden terveysvaarojen ja -haittojen syntymistä. Lain tarkoituksena on vähentää ympäristön tupakansavulle altistumista kaikissa ikäryhmissä.

2.2 Riskinarviointi ja valvonnan kohdentaminen

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan piirissä olevien kohteiden määrä Kainuussa on tupakkatuotteiden myyntipaikkoja 83 ja tupakointitiloja 2.

Valvira on määritellyt aikaisemmille valvontakausille kohdetyyppikohtaisen tarkastustiheyden. Tarkastustiheys on ollut myyntipaikoissa 0,5 ja tupakointiloissa 0,3. Näitä on käytetty lähtökohtana 2025–2028 valvontakauden valvontasuunnitelmaa laadittaessa.

Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tai vähentää tarpeelliseksi katsotulla määrällä. Riskinarviointi perustuu muun muassa kohteesta kerättyyn valvontatietoon sekä toiminnanharjoittajan kyvykkyyteen ja motivaatioon noudattaa tupakkalain säännöksiä.

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat esimerkiksi:

- Valvontahistoriassa ilmenevät toistuvat rikkomukset tai muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin.
- Myynnin omavalvontaan liittyvät puutteet (kuten alaikäiset, välittäminen, jatkuva valvonta)
- Tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja/ tai mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vanhukset, sairaat)
- Toimintaympäristössä tunnistetut muut riskit

Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myynnin osalta valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyttä ei ole perusteltua vähentää riskinarvioinnin perusteella.

Suunnitelmallisen valvonnan piiriin kuuluu ilmoitusten ja hakemusten käsittely, kohteisiin tehtävät tarkastukset ja uusintatarkastukset. Tarkastukset kohdistuvat kohteesta riippuen tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin ja tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai annettujen kehotusten noudattamisen seurantatarkastuksissa. Tarkastukset sisältävät tarvittaessa näytteiden ottoa ja mittauksia. Tarkastuksesta tehdään tarkastuspöytäkirja, joka toimitetaan tiedoksi asianosaisille. Tupakkalain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, ovatko tarkastuksen kohteen tilat ja toiminta tupakkalaissa asetettujen vaatimusten mukaisia. Jos tarkastuksessa tai muutoin havaitaan säännösten vastaista toimintaa, voidaan säännösten vastainen toiminta kieltää. Muita mahdollisia toimenpiteitä ovat tupakkalain 96 ja 97 §:ssä tarkoitetut kirjallinen huomautus ja varoitus, jotka ovat tupakkatuotteiden vähittäismyyntiluvan peruuttamisen edellytyksiä. Tupakkalain toteutumisesta voidaan osittain valvoa samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa. Valvonnassa noudatetaan valtakunnallisessa valvontaohjelmassa annettuja tarkastusohjeita.

Tarkastuskertomus tehdään Vati-tietojärjestelmään käyttäen Valviran laatimaa tarkastuslomakepohjaa. Lomakkeet ovat myös Vati-tietojärjestelmän tarkastuslomakepohjina. Tarkastuslomakkeiden käyttö yhtenäistää valvontaa valtakunnallisesti ja mahdollistaa mm. valvonnan laatutietojen seuraamisen.

Tupakkavalvonnan tupakanmyyntikohteissa tarkastetaan muun muassa seuraavia asioita:

- Omavalvontasuunnitelma ja suunnitelman noudattaminen käytännössä

- Omavalvontakirjaukset
- Myyntikieltoilmoitukset
- Myyntilupa-asiakirjan esilläpito
- Myyntipiste
- Tupakkatuotteiden esilläpitokielto
- Myyjän ikä
- Tupakkatuotteiden merkinnät
- Mainonta
- Laittoman kaupan ehkäiseminen (tunnistekoodit)

Mikäli kohteessa on erillinen tupakointitila, tarkastetaan myös:

- Tupakointitilan käytön vaatimukset, hyväksyntä, rakenne, koko ja sijainti, ilmanvaihto ja laitteisto
- Tupakointitilassa työskentelyä koskevat vaatimukset ja tilan tuuletus
- Ravitsemisliikkeen tupakointitilan käyttö ja valvonta sekä muut merkinnät
- Tilan omavalvontasuunnitelma
- Tupakointikielto- opasteet

Ulkona järjestettävät yleisötilaisuudet

- Tupakointikielto- opasteet
- Tupakointipaikka on osoitettu ja merkitty

Kainuun ympäristöterveyspalveluissa tupakkalain toteutumista valvotaan samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa.

2.3 Osaamisen varmistaminen ja valvonnan menetelmät

Tupakkalain tehtävien hoitaminen edellyttää valvontaviranomaiselta asiantuntemusta ja osaamista. Valvira ja aluehallintavirastot järjestävät paljon verkko-koulutustilaisuuksia, joihin osallistutaan mahdollisuuksien mukaan. Koulutus-tarvetta on lisännyt erityisesti alati muuttuva tupakkalaki.

Tupakkalain vastaiseen toimintaan puuttuminen edellyttää erilaisten valvontamenetelmien kartoittamista. Joissain tilanteissa valvontamenetelmänä ei voida käyttää fyysistä tarkastuskäyntiä, kuten esim. selvittäessä etämyynti-toimintaa tai sähköisillä alustoilla toteutettavaa toimintaa. Pääsääntöisesti toi-mijoiden ohjaus tapahtuu kuitenkin tarkastusten yhteydessä, mutta neuvontaa voidaan myös antaa sähköpostitse ja puhelimitse.

Joissain tapauksissa esim. tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevilla tarkas-tuskäynneillä voidaan todeta tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden savua, ha-jua tai höyryä. Savun ja höyryn kulkeutumista voidaan selvittää merkkiaineko-kein.

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi tupakkavalvontaan varataan aikaa myös muihin tupakkavalvonnan tehtäviin. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi:

- valitukset tai ilmiannot, jotka koskevat mm. alaikäisille myyntiä, myyntilupa-rikkomuksia, markkinointi-, esilläpito- tai tupakointikieltojen rikkomista

- vähittäismyyntilupahakemusten käsittely
- tupakointikieltohakemusten käsittely
- neuvonnan ja ohjauksen antaminen tupakkalain sisällöstä

Tupakkalain suunnitelmalliseen valvontaan on varattu 0,1 htv.

2.4 Valvonnan maksullisuus

Tupakkalain mukaan ympäristöterveydenhuolto perii suoritteistaan hyväksymänsä taksan mukaisia maksuja. Maksuja peritään vähittäismyyntilupahakemuksista, tukkumyynti-ilmoituksista sekä vähittäismyyntiä koskevan ilmoituksen käsittelystä. Vuosittain peritään myyntipistekohtainen valvontamaksu.

Tupakkalain mukainen myyntipistekohtainen valvontamaksu peritään toimijoilta, joille on myönnetty tupakan vähittäismyyntilupa tai toimijoilta, jotka ovat tehneet tukkumyynti-ilmoituksen. Valvontamaksu on 500 euroa jokaista myyntipistettä kohden. Jos toimija on ilmoittanut sekä tupakkatuotteiden sekä nikotiininesteiden vähittäismyyntistä, valvontamaksu peritään kaksinkertaisena. Kaikki tupakkalain mukaisen valvonnan kustannukset katetaan siten vuosittaisista myynnin valvontamaksuista saaduilla tuloilla. Muu tupakkalain mukainen valvonta on maksutonta.

3 SUUNNITELMALLISEN VALVONNAN PAINOPISTEALUEET

Tupakkalain valvonnan painopisteiden avulla kohdennetaan resursseja suunnitelmallisesti ja riskiperusteisesti sekä huomioidaan mahdollisen lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat uudet tarpeet. Tupakan suunnitelmallisen valvonnan painopisteet kaudella 2025–2028 on laadittu niin, että ne edesauttavat tupakkalain ja tupakkapolitiikan tavoitteiden toteutumista. Valvontaohjelman yleinen teema on vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Valvontakauden painopisteet ovat

- savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta,
- laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa,
- etämyynti,
- markkinointi,
- ehkäisevä päihdetyö.

3.1 Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta

Hallituksen esityksessä tupakkalain muuttamiseksi (HE 38/2024 vp) esitetään savuttoman nikotiinituotteen määritelmän lisäämistä tupakkalakiin. Savuttomille nikotiinituotteille säädettäisiin nikotiiniraja ja niistä kiellettäisiin tunnusomaiset tuoksut tai maut, lukuun ottamatta mentolia ja minttua. Muilta osin savuttomista nikotiinituotteista ehdotetaan säädettäväksi pitkälti vastaavalla tavalla kuin tupakkalaissa säädetään tupakkatuotteista ja nikotiininesteistä. Tuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin vaadittaisiin terveysvaroitukset ja pakkausten ulkoasu yhdenmukaistettaisiin.

Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että savuttomien nikotiinituotteiden myyntiä valvotaan tupakkalain vaatimalla tavalla huomioiden muun muassa ikärajavalvonta. Savuttomien nikotiinituotteiden pakollisten merkintöjen valvontaa suoritetaan osana myyntipaikan valvontaa silloin, kun tarkastus kattaa myös vähittäismyyntipakkausten merkinnät. Kyseisten tuotteiden myyntipaikkojen joukossa on todennäköisesti suuri joukko sellaisia valvontakohteita, joilla ei ole joko viimeaikaista tai ollenkaan kokemusta tupakkalain alaisten tuotteiden myynnistä. Edellä mainittu on perusteltua huomioida valvontakohteita koskevassa riskinarvioinnissa.

3.2 Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa

Savukkeet ja kääretupakkatuotteet ovat kuuluneet laittoman kaupan ehkäisyä koskevan sääntelyn piiriin 20.5.2019 alkaen. Laittoman kaupan ehkäisyä koskeva sääntely laajeni 20.5.2024 alkaen koskemaan myös muita tupakkatuotteita. Tupakkalain valtakunnallisen valvontaohjelmakauden painopisteenä vuosille 2025–2026 on laittoman kaupan ehkäisyä koskevan sääntelyn laajentumisen huomioiminen sekä jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että tupakkalain mukaisessa myynnin valvonnassa kiinnitetään vähittäismyyntipakkausten osalta erityistä huomioita siihen, että kaikissa tupakkatuotteissa on tupakkalain edellyttämä turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyden mahdollistava yksilöllinen tunnistus. Valvontayksikön tulisi tarkistaa myös jäljitettävyyttä koskevien tietojen oikeellisuus jäljitettävyyssjärjestelmän toissijaisesta tietovarastosta, jotta voidaan varmistua siitä, että toimitusketjussa mukana olevat talouden toimijat ovat huolehtineet jäljitettävyyssjärjestelmää koskevista kirjaamisvelvoitteistaan.

3.3 Etämyynti ja markkinointi

Käytännössä etämyyntikielto merkitsee puuttumista etämyyntikiellon piirissä olevien tuotteiden myyntiin internetin välityksellä. Etämyynnissä myyjä ei pysty jatkuvasti valvomaan ostotilannetta, mitä tupakkalain 55 §:ssä edellytetään. Lisäksi markkinointikiellosta johtuu, että nikotiinipusseja tai muita tupakan vastikkeita ei voimassa olevan tupakkalainkaan mukaan saa esitellä esimerkiksi internetin verkkokaupoissa. Etämyyntiä on käytännössä mahdotonta toteuttaa niin, ettei toiminta olisi tupakkalain säännösten vastaista, mutta etämyynnin nimenomaisen kiellon tarkoituksena on selkiyttää asiaa. Etämyynnin valvonta edellyttää perinteisten valvontakäytänteiden kuten fyysisen tarkastuskäynnin rinnalle uusia toimintatapoja.

3.4 Ehkäisevä päihdetyö

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015, jäljempänä EPT-laki) ohjaa päihdehaittojen vähentämiseksi tehtävää työtä. Ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholi-, huumausaine- ja rahapelihaittojen sekä tupakkatuotteiden käytön vähentämisen. Toimijoiden välinen yhteistyö on ehkäisevän päihdetyön

onnistumisen lähtökohta, joten yhteistyötä on tehtävä laajalla rintamalla paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Tupakkalain näkökulmasta yhteistyön tavoitteena on edesauttaa tupakkalain tavoitteen toteutumista eli tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumista vuoteen 2030 mennessä.

Tupakkalakia valvovien viranomaisten tulee tehdä yhteistyötä ehkäisevässä päihdetyössä toimivien tahojen kanssa, sillä se mahdollistaa aikaisempaa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan tupakkalain alaisten tuotteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseen ja lain tavoitteiden edistämiseen. Tupakkalakia valvova viranomainen voi tuoda yhteistyöhön muun muassa asiantuntemuksensa tupakkalain mukaisesta valvonnasta sekä ajankohtaista tietoa tupakkavalvonnassa esille tulleista asioista ja kehityssuuntauksista. Ympäristöterveydenhuolto osallistuu EPT- työryhmä työskentelyyn

Valvontaviranomainen voi vastaavasti saada päihteiden käytöstä ajankohtaista ja luotettavaa tietoa, jonka pohjalta valvonnan voimavarot voidaan suunnata tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Kunta voi tarvittaessa tarjota vaikutusmahdollisuuksia tai järjestää toimintaa ulkopuolisille tahoille, kuten vanhemmille, oppilaitoksille, yleishyödyllisille yhteisöille tai alueella toimiville elinkeinonharjoittajille.

Tupakkalain mukaiset suunnitelmalliset tarkastukset 2025-2028										LIITE 1		
Tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynti ja muu luovutus	kohdemäärä (kpl)	Tarkastusaika (h)	Tarkastusta/ vuosi	Suunnitelma vuosi								
				2025	2026	2027	2028					
Tukkumyynti (TupL)	1	2	0,5	1		1						
Vähittäismyynti (TupL)	83	2	0,5	41	41	41	41					
Tupakointikiellot ja rajoitukset												
Ravintola tai muu ravitsemisliike, jossa on erillinen tupakointitila	2	2	0,3		2		2					
Vähittäismyyntipaikat	Mm. vähittäismyymälät, huoltoasemat, kioskit, ruokakioskit (grillit), tupakkakaupat, tax free -myymälät, liikennevälineet ja internetkaupat											
Tukkumyymälät												
			Vuosittain tarkastettavia kohteita	42 kpl								
			Tarkastuksiin kuluva aika	84 h								

KAINUUN YMPÄRISTÖTERVEYSPALVELUT

Eläinlääkintähuollon valvontasuunnitelma vuosille 2025–2028

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	56
1.1 SUHDE MUIHIN OHJELMIIN JA SUUNNITELMIIN.....	56
2. VOIMAVARAT.....	57
2.1 RESURSSITARPEEN KARTOITUS	57
2.2 HENKILÖRESURSSIT, VASTUUALUEET JA TYÖNJAKO	57
2.3 HENKILÖKUNNAN PÄTEVYYDEN JA OSAAMISEN VARMISTAMINEN	58
3. TIETOJÄRJESTELMÄT	59
4. YHTEISTYÖ JA VIESTINTÄ	60
5. MAKSUT	60
6. ELÄINTEN TERVEYDEN VALVONTA	61
6.1 ELÄINTAUTIVALMIUS	61
6.2 ELÄINTAUTIEN ILMOITTAMINEN	61
6.3 ZOONOOSIVALVONTA JA VAPAAEHTOINEN TERVEYSVALVONTA.....	62
6.4 VESIVILJELYLAITOSTEN TERVEYSVALVONTA.....	62
6.5 ELÄINTEN KEINOLLINEN LISÄÄMINEN	63
6.6 MUU ELÄINTAUTIVALVONTA	63
7. ELÄINTEN TUNNISTAMISEN JA REKISTERÖINNIN VALVONTA.....	64
8. ELÄINTEN LÄÄKITSEMISEN VALVONTA	64
9. SISÄMARKKINAKAUPPA, VIENTI JA TUONTI.....	65
9.1 SISÄMARKKINAKAUPPA	65
9.2 VIENTI EU:N ULKOPUOLISIIN MAIHIN	65
9.3 TUONTI EU:N ULKOPUOLELTA JA ELÄINLÄÄKINNÄLLINEN RAJATARKASTUS.....	65
10. ELÄINTEN HYVINVOINNIN VALVONTA	65
10.1 EPÄILYYN PERUSTUVA ELÄINSUOJELUTARKASTUS	66
10.2 LUVAN- JA ILMOITUKSENVARAISEN TOIMINNAN VALVONTA.....	67
10.3 ELÄINKULJETUSTEN HYVINVOINNIN VALVONTA KOLMASMAAVIENNISSÄ.....	67
10.4 IRRALLAAN TAVATTUJEN PIENELÄINTEN TILAPÄISEN HOIDON JÄRJESTÄMINEN	67
11. ELÄIMISTÄ SAATAVAT SIVUTUOTTEET	67
11.1 SIVUTUOTELAITOSTEN VALVONTA	68
11.2 SIVUTUOTTEITA KÄYTTÄVIEN JA HÄVITTÄVIEN TOIMIJOIDEN VALVONTA	68
12. EHDOLLISUUDEN VALVONTA	69
13. ELÄINLÄÄKÄRIPALVELUJEN JÄRJESTÄMINEN	69
13.1 PERUSELÄINLÄÄKÄRIPALVELU	70
13.2 PALVELUN SISÄLTÖ	70
13.3 TUOTANTOELÄINTEN TERVEYDENHUOLTO	71

13.4 YKSITYINEN PALVELUNTARJONTA.....	71
13.5 KIIREELLINEN ELÄINLÄÄKÄRINAPU	71
13.5.1 Suur- ja pieneläinpäivystys	72
13.5.2 Keskitetty yhteydenottopalvelu	72
13.6 SAATAVUUS- JA LAATUTAVOITTEET	72
13.6.1 Ajanvaraus	72
13.6.2 Saatavuus	72
13.7 TOIMITILAT	73
13.8 VÄLINERESURSSIT	73
13.9 OSTOPALVELUT	73
13.10 PERUSTASON YLITTÄVÄT PALVELUT	73
13.10.1 Erikoiseläinlääkäripalvelut	74
13.10.2 Remissiomahdollisuudet	74
13.10.3 Laboratoriopalvelut	74
14. LAATU.....	74
14.1 AUDITOINTI	74
14.2 PALAUTTEEN KÄSITTELY	74
14.3 VALITUSTEN KÄSITTELY.....	75
14.4 TOIMINNAN KEHITTÄMINEN	75
14.5 PANDEMI-AVALMIUS.....	75
15. SEURANTA, ARVIOINTI JA RAPORTOINTI.....	75
15.1 ELÄINLÄÄKÄRIPALVELUJEN KÄYTÖN TILASTOINTI	75
15.2 MUU RAPORTOINTI	76

LIITTEET

- Liite 1 Painopistealueet vuodelle 2025
- Liite 2 Resurssitarpeen kartoitus
- Liite 3 Löytöeläinten hoitotarhat

1. JOHDANTO

Kunnan on laadittava suunnitelma järjestämistään eläinlääkäripalveluista sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan järjestämisestä alueellaan. Kunnan on suunnitelmassaan osoitettava, että eläinlääkäripalvelut on järjestetty eläinlääkintähuoltolain vaatimusten mukaisesti. Suunnitelman tulee sisältää tiedot eläinlääkäripalvelujen tuottamistavasta, saatavuudesta, laadusta ja mitoituksesta sekä valvontaan kuuluvista tarkastuksista, näytteenotoista ja muista toimenpiteistä. Palvelun mitoitusta suunniteltaessa on otettava huomioon yksityisten eläinlääkäripalveluiden tuottajien kunnan alueella tarjoamat palvelut. Kunnan suunnitelmassa on otettava huomioon Ruokaviraston laatima valtakunnallinen ohjelma (EHO) ja Pohjois-Suomen aluehallintoviraston laatima alueellinen suunnitelma. Kunnan suunnitelma on arvioitava ja tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kolmen vuoden välein. Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto ohjaa kunnan suunnitelman laatimista sekä valvoo ja arvioi sen toteutumista.

Eläinlääkintähuollon valtakunnallisina painopistealueina vuodelle 2025 ovat sivutuotteiden jäljitettävyyden turkistarhojen lintuinfluenssan valvonta ja seuranta, eläinlääkäreiden lääkitsemisvalvonta, eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteröinnin valvonnan tehostaminen, siipikarjan salmonellavalvonnan tehostaminen, ja aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirtyminen Ruokavirastoon (Liite 1). Lisäksi Ruokavirasto ja aluehallintovirastot toteuttavat eläinten lääkitsemisen valvontaa. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto ei tätä kirjoitettaessa ole vielä päättänyt alueellisista painopisteistä tai projekteista vuodelle 2025.

Paikallistasolla eläinlääkintähuollon ja siihen liittyvän valvonnan suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa Kainuun ympäristöterveyspalveluiden eläinlääkintähuollon tulosityksikkö.

1.1 Suhde muihin ohjelmiin ja suunnitelmiin

Ruokaviraston laatiman valtakunnallisen ohjelman (EHO) tarkoitus on tehostaa ja yhdenmukaistaa eläinlääkintähuoltolaissa tarkoitettua eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa sekä ohjata eläinlääkäripalvelujen järjestämistä. EHO on osa valvonta-asetuksen mukaista elintarvikeketjun monivuotista kansallista valvontasuunnitelmaa (VASU) ja ympäristöterveydenhuollon yhteistä valtakunnallista valvontaohjelmaa (Ymppi-ohjelma). VASU kattaa koko elintarvikeketjun valvonnan ja sisältää toimintaympäristön ja valvontajärjestelmien kuvaukset sekä valvonnan strategiset tavoitteet.

Elintarvikkeiden alkutuotannon ja turvallisuuden valvonta on osa eläinlääkintähuoltoa, ja ne on sisällytetty toimialakohtaiseen elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelmaan 2025–2028.

2. VOIMAVARAT

2.1 Resurssitarpeen kartoitus

Resurssitarvekartoitus on tehty tämän suunnitelman liitteenä olevaa lomaketta hyväksi käyttäen (liite 2). Resurssit on pyritty mitoittamaan Kainuun ympäristöterveyspalveluiden toiminta-alueella olevan eläinmäärän mukaan. Resurssitarvetta alueella kasvattaa eläintenpitopaikkojen väliset pitkät etäisyydet, erityisesti päivystysaikaan.

Normaalitilanteessa eläinlääkintähuollon resurssit ovat riittävät eläinlääkintähuoltolain mukaisten tehtävien hoitamiseen. Lomia ja mm. päivystysvapaista johtuvia pidempiä kuin yksittäisien päivien poissaoloja varten on pyritty palkkaamaan sijainen. Sijaismäärärahoja on viime vuosina käytetty noin 3 htv.

2.2 Henkilöresurssit, vastuualueet ja työnjako

Ympäristöterveydenhuollon organisaatiossa on 10 praktikkoeläinlääkäriä virkaa kuudessa toimipisteessä sekä koko valvontayksikön alueella toimivat hygieenikkoeläinlääkäri ja kaksi valvontaeläinlääkäriä. Puolangan irtauduttua valvontayksiköstä vuoden 2024 alussa, kunnasta siirtynyt praktikkoeläinlääkäri virka täytettiin Kuhmoon.

Eläinlääkäreistä yksi on suorittanut tuotantoeläinten sairauden- ja terveydenhoidon erikoiseläinlääkäritutkinnon. Avustavaa henkilökuntaa ovat 5,5 vaki-
tuista pieneläinhoitajaa sekä toimistosihteeri. Pieneläinhoitajien määrää on lisätty vuoden 2024 aikana, koska vuoden 2022 asiakastytyväisyyystutkimuksen tulosten perusteella vastaanottojen saavutettavuus puhelimitse koettiin asiakkaiden keskuudessa huonoksi. Kunnan henkilöstöpalveluista saadaan palkanlaskenta ja yleiset hallintopalvelut.

Hygieenikkoeläinlääkäri vastaa eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä käsittelevien hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen ja sivutuotteiden valvonnasta sekä kalojen vierasainevalvontanäytteiden ottamisesta. Hygieenikkoeläinlääkäri toimii myös eläinlääkintähuollon tulosityksikön esimiehenä.

Vuoden 2024 alusta alueella on toiminut kaksi valvontaeläinlääkäriä. Valvontaeläinlääkärit vastaavat eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnasta koko valvontayksikön alueella sekä alkutuotannon hygieniavalvonnasta. Valvontaeläinlääkärit ottavat muut kuin kalan vierasainenäytteet. Valvontaeläinlääkäreiden keskinäisestä työnjaosta on sovittu erikseen. Praktikkoeläinlääkärit hoitavat eläintautilain mukaiset tehtävät omilla alueillaan yhdessä valvontaeläinlääkäreiden kanssa. Poikkeustilanteissa esim. loma-aikoina praktikkoeläinlääkäreille jäävät valvontatehtävät pyritään hoitamaan siten, että jääviysongelmaa ei synny.

Mehiläinen Oy järjestää eläinlääkintähuollon henkilöstön työterveyshuollon. Sotkamon kunnan palveluksessa on työhyvinvointipäällikkö. Työn riskien ja vaarojen arviointi on tehty erikseen kaikille vastaanotoille, tilakäyntejä tekeville eläinlääkäreille ja valvontaeläinlääkäreille. Riskien ja vaarojen arviointia päivitetään säännöllisesti. Tarvittaessa työnohjausta on ostettu ulkopuolisilta palveluntarjoajilta.

2.3 Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen

Virassa olevien eläinlääkäreiden pätevyys on varmistettu v. 2013 ja tallennettu henkilöstötietojärjestelmään. Uuden henkilöstön rekrytointi on tehty Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän ja vuoden 2023 alusta Sotkamon kunnan rekrytointiohjeistuksen mukaisesti. Sijaisten ja uusien viranhaltijoiden kelpoisuus tarkistetaan eläinlääkärirekisteristä. Eläinlääkintähuollon esimies varmistaa, että muille kuin eläinlääkäreille ei anneta työtehtäviä, jotka säädösten mukaan kuuluvat eläinlääkärin tehtäväksi.

Kaikilla eläinlääkäreillä on mahdollisuus osallistua etäyhteydellä eläinlääkäripäiville. Sen lisäksi vakituiseen henkilöstöön kuuluvat osallistuvat vähintään yhteen maksulliseen koulutukseen vuodessa. Koulutukset valitaan kunkin työntekijän henkilökohtaisen koulutussuunnitelman mukaisesti siten, että koulutus tukee omaa osaamisalaa. Henkilöstö osallistuu myös aluehallintoviraston ja Ruokaviraston järjestämiin koulutuksiin. Henkilökohtaiset koulutussuunnitelmat käydään läpi vuosittain kehityskeskustelun yhteydessä. Koulutuksista saatava materiaali hyödynnetään koko työyhteisössä. Valvontaa tekevät viranhaltijat osallistuvat Pohjois-Suomen AVI:n ja Ruokaviraston järjestämiin viranomaisille suunnattuihin koulutuspäiviin. Psavi järjestää kuukausittain noin 1,5 tunnin työpalaverin valvontaan liittyvistä asioista etäyhteydellä läänineläinlääkäreiden ja valvontaeläinlääkäreiden kesken. Tieto koulutuksiin osallistumisesta kerätään Populus-järjestelmään.

Neljällä vastaanotolla työskentelee koulutettu pieneläinhoitaja. Heidän tehtävänsä on avustaa eläinlääkäreitä ajanvarauksessa ja potilaiden käsittelyssä sekä vastata välinehuollosta. Itsenäisesti hoitajat voivat myydä lemmikkien ruokia eläinlääkärin antamien ohjeiden mukaisesti ja tehdä joitain pieniä hoito-toimenpiteitä, kuten leikata kynsiä tai poistaa tikkejä. Eläintenhoitajat osallistuvat heille suunnattuihin täydennyskoulutuksiin.

Sijaiset saavat ennen töiden aloitusta kattavan ohjeen, jossa käsitellään yksityiskohtaisesti yksikön toimintatapoja eri tilanteissa. Ensimmäistä kertaa praktikkaan tulevilla eläinlääketieteen kandidaateille järjestetään 1–2 viikon mentorointijakso, jonka aikana kokeneempi eläinlääkäri on koko ajan käytettävissä tueksi.

3. TIETOJÄRJESTELMÄT

Käyttöoikeudet valtakunnallisiin tietojärjestelmiin haetaan Ruokaviraston pääsynhallinta-järjestelmän kautta. Alkutuotannon tarkastukset kirjataan VATI-tietojärjestelmään.

Tuonnissa ja sisämarkkinakaupassa käytetään TRACES NT-järjestelmää, joka on komission ylläpitämä, internetissä toimiva järjestelmä. TRACES NT-järjestelmää käyttävät sekä viranomaiset (kunnaneläinlääkärit ja läänineläinlääkärit) että toimijat. TRACES NT-järjestelmän käytöstä järjestetään koulutusta, johon eläinlääkärit osallistuvat mahdollisuuksien mukaan. Tarvittaessa läänineläinlääkärit auttavat järjestelmän käytössä.

Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteri-sovellus on Ruokaviraston omistama eläintenpitäjien ja -pitopaikkojen rekisteröintiin tarkoittama sovellus. Sovellukseen rekisteröidään kaikki sika-, lammas-, vuohi- ja nautaeläinten sekä siipikarjan ja hevosten pitäjät ja pitopaikat. Myös laajamittaista seura- ja harraste-eläintenpitoa harjoittavat tai eläinten tuojiksi rekisteröityvät koirien- ja kissojen pitäjät rekisteröidään eläintenpitäjärekisteriin. Eläintenpitäjärekisteriin kirjataan myös haaskaruokintapaikat. Hygieenikkoeläinlääkärillä ja valvontaeläinlääkäreillä on eläintenpitäjärekisteriin selausoikeus sekä haaskanpitäjien osalta päivitysoikeus.

Eläintietojärjestelmä on Ruokaviraston ylläpitämä sovellus lampaiden, sikojen ja vuohien rekisteröintiä varten ja nautarekisteri-sovellus on vastaava sovellus nautojen osalta.

Ruokaviraston ylläpitämään eläintenpitokieltorekisteriin (Elvis-sovellus) on selausoikeus valvonta- ja hygieenikkoeläinlääkäreillä.

Ruokaviraston kehittämä ELTE-tietojärjestelmä eläintautien ja epidemioiden hallintaan otettiin käyttöön vuoden 2022 aikana. Ruokaviraston ja aluehallintovirasto järjestävät koulutusta järjestelmän käytöstä.

Kunnaneläinlääkäreillä ja muilla viranomaisilla on pääsy Ruokaviraston koira-rekisteriin. Rekisterin avulla voi valvoa yksittäisten koirien rekisteröintien lisäksi mm. laajamittaista eläintenpitoa ja eläinten kauppaa ja -välitystoimintaa.

Eläinlääkärit toimittavat tarkastuspöytäkirjat ja laskutuspyynnöt aluehallintovirastoon sähköisen asiointipalvelun kautta.

Viranomaiskäytössä olevien tietojärjestelmien lisäksi toimijoilla on käytössään erilaisia seurantajärjestelmiä kuten Naseva eli nautatilojen terveydenhuollon seurantajärjestelmä ja Sikava eli sikaloiden terveydenhuollon seurantajärjestelmä. Järjestelmiä käyttävät terveydenhuoltotyötä tekevät eläinlääkärit osallistuvat järjestelmien käyttöön opastavaan koulutukseen.

Kainuun ympäristöterveyspalveluilla on käytössä Laatu.net-laadunhallintajärjestelmä. Järjestelmässä on eläinlääkintähuollon puolella mm.

prosessikuvauksia ja lomakkeita eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan avuksi.

Eläinlääkintähuollon tarkastukset ja näytteenotot kirjataan mahdollisten tietojärjestelmäkirjausten lisäksi y-asetalla olevaan Excel-taulukkoon.

Praktikkoeläinlääkäreillä on käytössä yhteinen KliniQ-praktiikkaohjelmisto ja potilastietokanta. Eläinlääkäreiden entiset potilastiedot siirrettiin uuteen ohjelmaan. Ohjelmaa on käyttöönoton jälkeen kehitetty yhteistyössä toimittajan kanssa. KliniQ on myös sijaisten käytössä.

4. YHTEISTYÖ JA VIESTINTÄ

Viestinnän osa-alueita ovat asiakaspalvelu, kohderyhmien opastus ja kouluttaminen sekä tiedottaminen eri keinoin ja eri tilanteissa. Viestinnän kohderyhmiä ovat kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Kainuun ympäristöterveyspalveluille perustetaan omat Sotkamon kunnan sivuista erilliset internet-sivut vuoden 2025 aikana. Eläinlääkintähuollolla on omat facebook-sivut, joilla mm. tiedotetaan ajankohtaisista asioista.

Viestinnässä noudatetaan organisaation viestintäperiaatteita ja -ohjeita. Erityistilanteista tiedotetaan tapauskohtaisesti ja viestinnässä tehdään yhteistyötä organisaation viestinnästä vastaavien tahojen kanssa. Erityistilanneviestintään liittyvät ohjeet ovat epidemiasuunnitelmassa ja valmiussuunnitelmassa. Muusta kuin erityistilanteisiin liittyvästä viestinnästä vastaa eläinlääkintähuollon toimialuepäällikkö.

Eläinsuojelutapauksiin liittyvä yhteydenpito poliisiin on tapausta hoitavan eläinlääkärin vastuulla. Eläinten merkintään- ja rekisteröintiin liittyvissä asioissa yhteistyötä tehdään sekä Kainuun ELY-keskuksen valvojien että kuntien maaseutuelinkeinoviranomaisten kanssa. Pääosin yhteydenpitoa hoitavat valvontaeläinlääkärit.

Kainuun ympäristöterveyspalveluilla on erillinen häiriöviestintäsuunnitelma.

5. MAKSUT

Asiakkailta peritään vastaanotoilla klinikkamaksu sekä maksu röntgen-, ultraääni- ja verinäytetutkimuksista ympäristöterveysjaoston päätöksen 21.8.2024 § 27 mukaisesti.

Eläinlääkäripäivystyksessä on käytössä yksi päivystysnumero, joka on maksullinen. Päivystysnumerossa on yöllä (22 - 08) korkeampi taksa (5,11 €/min) kuin illalla ja lauantaisin ja pyhinä päiväaikaan (2,54 €/min).

Tuotantoeläinten haltijoille korvataan eläinlääkärin käynnistä 20 km käyntimaksusta ja edestakaisesta matkasta aiheutuneiden kulujen ylimenevä osa.

Kunnaneläinlääkärin maksullisista suoritteista säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa (1286/2023). Näitä ovat esim. eläinten omistajille annettavat eläinten vientiin ja kauppaan liittyvät terveystodistukset sekä sivutuotealan toimijan rekisteröinti ja sivutuotelain valvontaan liittyvä tarkastus. Kunnan valvontatoimenpiteistä peritään maksut ympäristöterveysjaoston hyväksymän ympäristöterveydenhuollon maksutaksan mukaan.

6. ELÄINTEN TERVEYDEN VALVONTA

6.1 Eläintautivalmius

Praktikkoeläinlääkärit huolehtivat eläintauteja koskevien säännösten täytönpäntästä ja noudattamisen valvonnasta Kainuun ympäristöterveyspalvelujen toiminta-alueella yhdessä valvontaeläinlääkäreiden kanssa. Kaikki kunnaneläinlääkärit pyrkivät osallistumaan aluehallintoviraston tai Ruokaviraston järjestämiin koulutuksiin, joissa käsitellään eläintautiasioita. Epäiltäessä luokiteltua eläintautia tai taudinpurkausta aluehallintoviraston eläinlääkäri johtaa toimintaa. Aluehallintovirasto laatii tiettyjen luokiteltujen eläintautien osalta aluekohtaisen valmiussuunnitelman.

Alueen toinen valvontaeläinlääkäri (Aila Rauatmaa) on nimetty Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen valmiuseläinlääkäriksi. Taudinpurkauspauksissa, joissa joudutaan käyttämään useampien kunnaneläinlääkäreiden työpanosta taudin vastustustoimenpiteissä, keskitetään kiireellinen eläinten sairaudenhoito niille eläinlääkäreille, jotka eivät osallistu taudin torjuntaan. Tarvittaessa voidaan lyhytaikaisesti eläinten kiireellinen hoito Kainuun alueella järjestää neljän eläinlääkärin voimin.

6.2 Eläintautien ilmoittaminen

Jos kunnaneläinlääkäri epäilee tai toteaa eläimellä olevan luetteloitu tauti, uusi tauti tai muu ilmoitettava eläintauti taikka jos hän vastaanottaa eläintautilain 19 tai 20 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen, hänen on ilmoitettava asiasta aluehallintovirastolle. Lisäksi kunnaneläinlääkärin on kuukausittain toimitettava aluehallintovirastolle yhteenveto kaikista virka-alueellaan todetuista luetteloiduista taudeista, uusista taudeista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista. Toimisto ilmoittaa keskitetysti eläinlääkäreiden käyntimäärät aluehallintovirastoon.

Kunnaneläinlääkärin ja aluehallintoviraston on ilmoitettava asianomaiselle kunnan tartuntataudeista vastaavalle lääkärille sellaisista eläintaudeista, joista voi aiheutua vaaraa ihmisten terveydelle. Lääkärien yhteystiedot löytyvät ruokamyrkytyspidemiasuunnitelmasta.

6.3 Zoonoosivalvonta ja vapaaehtoinen terveystarkastus

Joillekin lakisääteisesti vastustettaville eläintaudille on erillislainsäädännöllä säädetty terveystarkastuksen vähimmäistasosta. Kana-, broileri- ja kalkkunaparvi, uudistuseläimiä tuottavia sikaloita ja keinosiemennyssonneja tai raakamaitoa tuottavia nautojen pitopaikkoja koskee pakollinen salmonellavalvonta. Pitopaikat voivat liittyä vapaaehtoiseen terveystarkastukseen lampaiden ja vuohien maedi-visnan varalta, tarhattujen hirvieläinten tuberkuloosin tai kalojen BKD:n varalta.

Scrabien tautivapauden seuraamiseksi otetaan näytteitä raatokeräilyalueen ulkopuolelta yli 18 kk:n ikäisistä pitopaikassa itsestään kuolleista tai lopetetuista lampaista ja vuohista. Niitä tiloja, joissa on pysyvästi yli 50 uuhia tai kuttua, veloitetaan lähettämään yksi näyte/tila. Näytteen lähettämisestä vastaa eläintenpitäjä tai kunnaneläinlääkäri, mikäli tila ilmoittaa asiasta kunnaneläinlääkärille. Kunnaneläinlääkärit muistuttavat tilaa näytteenottovelvollisuudesta vuoden alussa. Y-asetelmalla on taulukko, johon näytteenoton toteutuminen kirjataan AVIsta tulleiden tietojen perusteella.

Kainuun ympäristöterveyspalvelujen toiminta-alueella vapaaehtoiseen terveystarkastukseen lampaiden ja vuohien maedi-visnan varalta on liittynyt 1 tila (tilanne marraskuussa 2024). Terveystarkastusohjelmiin liittyvistä tilakäynneistä vastaa tilan sijaintikunnan praktikkoeläinlääkäri. Aluehallintovirasto antaa vapaaehtoiseen terveystarkastukseen kuuluvalla pitopaikalla terveystarkastusta koskevan päätöksen. Aluehallintovirasto valvoo tarkastuskäyntien ja näytteenoton toteutumista pitopaikoissa niiden terveystarkastuksen edellyttämällä tavalla. Tarkastuskäyntien toteutuminen kirjataan y-asetelmalle eläinlääkintähuollon kansioon kohtaan valvontaeläintaudit.

Siipikarjan salmonellavalvontaohjelmaan kuuluu yksi iso munintakanala ja munapakkaamo Kuhmossa, jossa tehdään tarkastuskäynti vuosittain. Pienimuotoista toimintaa harjoittavia kanaloita on Kainuussa 1 kpl (tilanne marraskuussa 2024), jossa tarkastus tehdään joka kolmas vuosi. Alueen kunnaneläinlääkäri seuraa toimijan toteuttaman salmonellavalvontaohjelman toteutumista ja huolehtii ohjelmaan liittyvistä tilakäynneistä. Hän välittää terveystarkastustaan saadut tiedot aluehallintovirastolle.

Tarkastukset ja näytteenotot kirjataan y-asetelmalle eläinlääkintähuollon kansioon kohtaan valvontaeläintaudit.

6.4 Vesiviljelylaitosten terveystarkastus

Vesiviljelylaitosten terveystarkastus on siirtynyt valvontaeläinlääkäri Tarja Lipposen hoidettavaksi. Vesiviljelylaitosten toiminta ja kirjanpito tarkastetaan vuosittain AVIn ohjeistuksen mukaan, käynnit raportoidaan AVIin.

Vesiviljelylaitosten kalannäytteet otetaan ja laitostarkastukset tehdään EU:n hyväksymien VHS-ohjelmien (rajoitusalueilla), lisävakuumohjelmien (BKD; IPN;

SVC ja Gyrodactylus salaris -taudit) sekä osittain riskiperusteisuuden mukaisesti.

Laitoksia valvova kunnaneläinlääkäri kartoittaa alueensa laitosten mahdolliset riskiperusteet ja tiedottaa niistä läänineläinlääkäreitä. Tarkastuksissa tarkoituksena on valvovan eläinlääkärin perehtyminen laitoksen toimintaan ja sen riskeihin erityisesti laitoksen laatiman omavalvonnan kuvauksen avulla. Laitosten omavalvonta tarkastetaan ja sitä kehitetään yhdessä toimijoiden kanssa. Laitosten terveystarkastuksista vastaavaa eläinlääkäriä koulutetaan säännöllisesti.

Tarkastuksissa käytetään lomaketta, jonka kopion valvonnan tehnyt kunnaneläinlääkäri toimittaa aluehallintovirastoon ja Ruokavirastoon. Aluehallintovirasto seuraa ja ohjaa tarkastusten ja näytteenoton toteutumista.

6.5 Eläinten keinollinen lisääminen

Kainuussa ei ole tällä hetkellä toimivia eläinten keinolliseen lisääntymiseen liittyviä toimijoita.

6.6 Muu eläintautivalvonta

Ruokavirasto tai aluehallintovirasto pyytää säännöllisesti kunnista eri eläintauteihin liittyviä seurantanäytteitä (esim. lintuinfluenssa). Näytteenottopyynnöt tulevat valvontaeläinlääkäreille.

Mikäli Kainuun alueella järjestetään eläinnäyttelyitä, tehdään niihin liittyvät tarkastukset aluehallintoviraston määräyksen perusteella Ruokaviraston ohjeen mukaan.

Afrikkalaisen sikaruton ehkäisemiseksi sikojen ulkonapito on sallittua vain tietyin ehdoin ja sikojen ulkonapidosta tulee ilmoittaa kunnaneläinlääkärille. Ulkonapitokiellon ehtojen noudattamista valvotaan tarkastuskäynnein. Kainuussa on vuoden 2024 lopussa 5 sikojen pitäjää, jotka ovat ilmoittaneet sikojen ulkona pitämisestä. Kunnaneläinlääkäri huolehtii tai ohjeistaa kuolleena löytyneiden ja liikenneonnettomuuteen joutuneiden villisikojen näytteenotosta.

Korkeapatogeenista lintuinfluenssaa ei ole esiintynyt Suomessa luonnonvaraisissa linnuissa vuoden 2024 aikana. Tilannetta seurataan ja tarvittaessa tiedotetaan kansalaisia mm. kuolleiden luonnonlintujen aiheuttamista riskeistä ja oikeasta käsittelystä. Mikäli kuolleita luonnonlintuja löytyy useampia, lähetetään niistä näytteitä matalalla kynnyksellä. Siipikarjatilojen rekisteröitymiseen ja tautisuojaukseen kiinnitetään erityistä huomiota tilakäynneillä ja muissa yhteyksissä. Tarvittaessa ollaan henkilökohtaisesti yhteydessä siipikarjan pitäjiin. Koska virus on tarttunut myös muihin eläimiin kuin lintuihin ja erityisen herkästi minkkeihin, on turkistarhojen suojaamiseen luonnonlinnuilta kiinnitettävä huomiota. Kainuussa toimivan kettutarhan tautisuojaus on tarkastettu viimeksi lokakuussa 2024.

7. ELÄINTEN TUNNISTAMISEN JA REKISTERÖINNIN VALVONTA

Eläinten tunnistamisen ja rekisteröinnin valvonnan tavoitteena on varmistaa, että eläimet ja niistä peräisin olevat elintarvikkeet ovat jäljitettävissä tuotantoketjun alusta loppuun. Jäljitettävyys on avainasemassa myös mahdollisen eläintaudin puhjetessa, jotta kyetään tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti erottelemaan todennäköisesti tartunnan saaneet eläimet muista eläimistä. Koirien tunnistusmerkintä ja rekisteröinti Ruokaviraston ylläpitämään koirarekisteriin on ollut pakollista vuoden 2023 alusta. Koirien rekisteröintipakolla pyritään mm. suitsimaan pentutehtailua ja laitonta maahantuontia.

Eläinten tunnistamista ja rekisteröintiä valvotaan muiden tarkastusten yhteydessä. Mikäli valvonnassa havaitaan puutteita, eläinten omistajaa tai haltijaa neuvotaan tai kehoitetaan korjaamaan epäkohdat määräajassa. Myös määräyksen antaminen on mahdollista, mikäli epäkohtaa ei korjata kehtouksesta huolimatta. Erityisesti tuotantoeläinten kohdalla tieto merkinnän ja rekisteröinnin puutteista on saatettava aluehallintoviraston tietoon. Aluehallintovirasto perii merkinnän ja rekisteröinnin valvonnasta valvontamaksun, mikäli valvonnassa todetaan epäkohtia.

Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisteröinnin valvonnan tehostaminen on vuosien 2025–2028 valtakunnallinen painopiste. Kunnaneläinlääkärit ja erityisesti valvontaeläinlääkärit tarkastavat rekisteröintiasiat muiden tilakäyntien yhteydessä.

8. ELÄINTEN LÄÄKITSEMISEN VALVONTA

EU on antanut uudet eläinlääkkeitä ja lääkerehuja koskevat asetukset ja niiden soveltaminen on alkanut 28.1.2022. Samalla on tullut voimaan myös uusi kansallinen eläinten lääkitsemislaki. Suurin lainsäädännön uudistuksen tuoma muutos on EU:n eläinlääkeasetuksen edellyttämä mikrobilääkkeiden eläinlajikohtaisten käyttötietojen tiedonkeruuvaikeus. Lääkitystietojen keruuseen käytettävän ELKE-ohjelman ensimmäinen versio on otettu käyttöön keväällä 2022. Ruokavirasto antaa koulutusta käyttöönottoon liittyen. Lääkitystiedot siirtyvät automaattisesti rajapinnan kautta ELKE-järjestelmään KliniQ-potilasrekisteriohjelmasta.

Kaikki kunnaneläinlääkärit seuraavat asiasta annettavaa tiedotusta ja koulutusta. Kunnaneläinlääkärit opastavat tuottajia tilakäyntien ja terveydenhuoltoikäntien yhteydessä säädöksiin liittyvissä asioissa.

Hevostallien lääkekirjanpidon tarkastuksia tehdään tallien eläinsuojeluvalvonnan yhteydessä ainakin kahdelle tallille vuoden 2025 aikana.

9. SISÄMARKKINAKAUPPA, VIENTI JA TUONTI

9.1 Sisämarkkinakauppa

Aluehallintovirasto ja ne kunnaneläinlääkärit, jotka käyttävät TRACES NT-järjestelmää, seuraavat saapuvia eriä järjestelmästä. Kunnaneläinlääkäri voi tarkastaa saapuvan erän tai eläimen joko aluehallintoviraston määräyksestä tai omasta aloitteestaan. Virkaeläinlääkäri raportoi sisämarkkinatuontierille tekemänsä tarkastukset TRACES NT-järjestelmään täyttämällä terveystodistuksen valvontaosion. Virkaeläinlääkäriin on aina ryhdyttävä toimenpiteisiin, jos epäilee alueellaan olevan laittomasti tuotuja eriä. Näissä tapauksissa ollaan aina yhteydessä aluehallintoviraston läänineläinlääkäriin ja pyydetään lisäohjeita. Läänineläinlääkäri auttaa tarvittaessa myös TRACES-järjestelmän käytössä. Sisämarkkinatuonteja on Kainuun alueella muutamia hevosia ja koiria vuosittain.

Sisämarkkinavienneissä kunnaneläinlääkäri tarkastaa lähetyksen ennen vientiä Ruokaviraston ohjeen mukaisesti ja laatii tarkastuksen perusteella kyseisen eläinlajin ja tuotteen tiedot sisältävän terveystodistuksen TRACES NT-järjestelmässä. Läänineläinlääkäriltä kysytään tarvittaessa ohjeita. Kainuussa sisämarkkinavientiä on ollut mm. elävien kalanpoikasten ja mädin vienti Ruotsiin ja Ahvenanmaalle ja yksittäisiä hevosia ja koiria on viety eri puolille Eurooppaa.

Useimmilla Kainuun ympäristöterveyspalvelujen eläinlääkäreillä on Traces-NT-järjestelmän käyttöoikeudet.

9.2 Vienti EU:n ulkopuolisiin maihin

Vientitodistuksia kirjoitettaessa käytetään aina Ruokaviraston hyväksymiä todistus pohjia tai jos niitä ei ole, pyydetään Ruokavirastolta vientiin liittyvät ohjeet. Kohdemaan vaatimusten selvittämisestä vastaa viejä.

9.3 Tuonti EU:n ulkopuolelta ja eläinlääkinnällinen rajatarkastus

Kolmansista maista tuotavat eläimet ja eläinperäiset tuotteet saapuvat Suomeen aina eläinlääkinnällisen rajatarkastusaseman kautta ja aiheuttavat vain poikkeustapauksissa toimenpiteitä paikallistasolla. Sellaisissa tapauksissa, jossa aluehallintovirasto ilmoittaa kuntayhtymän alueelle tulleen kolmansista maista eläin- tai tuote-eriä, joissa on syytä epäillä eläintautiriskiä tai laitonta maahantuontia, toimitaan läänineläinlääkäreiden ohjeiden mukaan. Keskinäisellä työnjaolla järjestetään toimenpiteisiin riittävä resurssi.

10. ELÄINTEN HYVINVOINNIN VALVONTA

Laki eläinten hyvinvoinnista (693/2023) tuli voimaan 1.1.2024. Osa lain nojalla annettavista asetuksista tulee voimaan vasta lähivuosina. Uudistetun lain ja

asetusten edellyttämistä muutoksista on aktiivisesti tiedotettava eläintenpitäjiä, muita viranomaisia ja sidosryhmiä.

Valvontaeläinlääkärit vastaavat Kainuun ympäristöterveyspalvelujen alueella tehtävästä eläinten hyvinvoinnin valvonnasta. Tarkastuksen tekemisestä on laadittu erillinen ohje y-asemalle eläinlääkintähuollon kansioon. Eläinten hyvinvoinnin valvontaan käytetty työaika laskutetaan valtiolta.

Tiedot vastaanotetuista eläinsuojeluilmoituksista ja tehdyistä tarkastuksista kirjataan Y-asemalla oleviin Excel-taulukoihin. Kaikista tarkastuksista laaditaan tarkastuspöytäkirja. Alkuperäiset tarkastuskertomukset kukin tarkastuksen tehnyt eläinlääkäri säilyttää omassa arkistossaan mahdollisia jatkotoimia varten. Tarkastuksen tehnyt eläinlääkäri lähettää kopion tarkastuspöytäkirjasta aluehallintovirastoon verkkosovellusta käyttäen. Myös tarkastusyritykset raportoidaan samaan järjestelmään. Mikäli eläinlääkäri epäilee, että eläinten hyvinvointisäädöksiä on rikottu, hän lähettää tarkastuspöytäkirjan paikalliselle poliisille mahdollista esitukintaa varten. Annettujen määräysten toteutumista seurataan uusintatarkastuksilla. Uusintatarkastukset pyritään tekemään mahdollisimman pian määrääjän umpeuduttua.

Hankalissa tai pitkittyneissä eläinsuojelutapauksissa kohde voidaan siirtää AVI:n läänineläinlääkäriin hoidettavaksi, jolloin kohteessa tehtävät tarkastukset tekevät AVI:n eläinlääkäri yhdessä paikallisen kunnaneläinlääkäri tai valvontaeläinlääkäri kanssa. Asiasta on aina sovittava läänineläinlääkäri kanssa erikseen. AVI:n eläinlääkärit myös neuvovat ja ohjaavat eläinsuojelutarkastusten teossa. AVI:lla on myös mahdollisuus tehostaa annettuja määräyksiä uhkasakolla.

Eläinten hyvinvointilain 97§ mukaan valvontaviranomainen voi ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin ja hankkia eläimelle ravintoa, juotavaa tai eläimen tarvitsemää muuta hoitoa, jos se on välttämätöntä eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi eikä hyvinvointia voida turvata riittävän varmasti muulla tavoin. Eläin voidaan tässä tarkoituksessa myös ottaa haltuun ja toimittaa muualle saamaan hoitoa. Toimenpiteestä on ilmoitettava viipymättä aluehallintovirastolle. Pieneläinten osalta voidaan Kainuun ympäristöterveyspalvelujen alueella järjestää hoitoa niissä löytöeläinhoitolaisissa, joiden kanssa kuntayhtymällä on sopimus. Löytöeläinhoitoloiden yhteystiedot ovat liitteessä 3. Tuotantoeläinten ja hevosten osalta on yleensä tarkoituksenmukaista järjestää eläimille hoitaja niiden alkuperäisessä pitopaikassa. Hoidon järjestämiseksi voidaan olla yhteydessä alueen lomituspalveluja järjestäviin yksiköihin Sotkamossa tai Risti-järvellä. Eläinten hoidosta, rehujen hankinnasta ja mahdollisesta myynnistä syntyvän rahaliikenteen hoitamiseksi kunnan on tarvittaessa perustettava oma tili.

10.1 Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus

Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus tehdään joko ulkopuolisen ilmiantajan ilmoituksen, aluehallintoviraston antaman määräyksen tai muun epäilyn perusteella. Valvontaeläinlääkärit tekevät epäilyyn perustuvat eläinsuojelutar-

kastukset pääsääntöisesti parityönä ja ne pyritään tekemään ennalta ilmoittamatta.

Valvontaeläinlääkäreiden ollessa poissa tai estyneenä eläinsuojelutarkastuksen tekee kiireellisessä tapauksessa praktikkoeläinlääkäri tai hygieenikoeläinlääkäri. Virka-ajan ulkopuolella kiireiset eläinsuojelutehtävät jäävät poliisin tai virkasuhteessa olevan päivystävän eläinlääkärin hoidettavaksi.

10.2 Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan valvonta

Eläinten hyvinvointilain mukaisia ilmoituksenvaraisia kohteita ovat hevostallit, koiratarhat, eläinkaupat ym. ammattimaisesti tai muuten laajassa mitassa eläintenpitoa harjoittavat toimijat sekä riistanhoidolliset tarhat ja lihan, munien ja siitoseläinten tarhat. Myös turkistarhojen on tehtävä ilmoitus lopetustoiminnastaan. Ilmoitus tehdään aluehallintovirastoon. Kainuun alueella ilmoituksenvaraisia kohteita on noin 60.

Valvontaeläinlääkärit tarkastavat toimialueella olevat ilmoituksenvaraiset kohteet säännöllisesti. Hevostallien ja rekikoiratarhojen tarkastustiheys määritellään riskinarvioinnin perusteella joko 1, 2 tai 3 vuoden välein tapahtuvaksi. Riskinarviointi tehdään aluehallintoviraston laatimaa lomaketta käyttäen kohteen tarkastuksen yhteydessä. Muut kohteet pyritään tarkastamaan aluehallintoviraston ohjeen mukaan vuosittain. Toiminta-alueella on yksi eläinten lopetustoimintaa harjoittava tarkastettava turkistarha.

10.3 Eläinkuljetusten hyvinvoinnin valvonta kolmasmaaviennissä

Ruokavirasto on vuoden 2020 alusta määritellyt eläinten viennin kolmansiin maihin mahdolliseksi myös Vartiuksen raja-aseman kautta. Tällöin EU:n yhteisten kaupallisia kuljetuksia koskevien kuljetussäädösten noudattamista on valvottava eläinten poistuessa alueelta. Eläinten vientiä Venäjälle ei ole ollut toukokuun 2022 jälkeen.

10.4 Irrallaan tavattujen pieneläinten tilapäisen hoidon järjestäminen

Irrallaan tavattujen löytöeläinten hoito on ostettu yksityisiltä toimijoilta. Löytöeläintarhoja on Kajaanissa (Kajaani, Ristijärvi, Paltamo), Kuhmossa (Kuhmo, Sotkamo) ja Suomussalmella (Suomussalmi, Hyrynsalmi).

11. ELÄIMISTÄ SAATAVAT SIVUTUOTTEET

Sivutuotevalvonta toteutetaan Ruokaviraston vuosittain laatiman sivutuotevalvontaohjelman mukaan AVI:n ohjauksessa. Sivutuotevalvonta on toimijalle maksullista, paitsi maksutonta on epäilyn perusteella tehty tarkastus, jolla ei havaita epäkohtia.

Vuonna 2025 kunnaneläinlääkärien sivutuotevalvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että laitokseen tulevat, käsiteltävät ja lähtevät sivutuotteet ovat aina jäljitettävissä eteen- ja taaksepäin, sivutuotteiden merkinnät täs-

määvät, saapuva tavara täsmää kaupallisten asiakirjojen kanssa, ja laitos varmistaa, että sivutuotteita vastaanottavalla taholla on oikeus ottaa vastaan kyseisiä sivutuotteita.

Kainuun ympäristöterveyspalveluiden toiminta-alueella sivutuotteiden valvonnasta vastaa hygieenikkoeläinlääkäri ja tuotantoeläintiloilla tapahtuvaa sivutuotteiden säilytystä ja käsittelyä valvovat valvontaeläinlääkärit.

11.1 Sivutuotelaitosten valvonta

Alueella toimii tällä hetkellä yksi turkistarhan yhteydessä olevaa hyväksytty tilarehustamo. Tilarehustamo on tarkastettu vuonna 2021. Kajaanissa ja Hyrynsalmella toimii yksi pieneläintuhkaamo. Keskusviranomaisen valvontaohjelman mukaan Kajaanin tuhkaamo on tarkastettu vuonna 2017.

11.2 Sivutuotteita käyttävien ja hävittävien toimijoiden valvonta

Kunnaneläinlääkärit valvovat toimijoita, jotka käyttävät sivutuotteita erityisiin ruokintatarkoituksiin kuten luonnonvaraisena elävien eläinten ruokintaan sekä turkistarhojen lajinsisäistä käyttöä. Kunnaneläinlääkärit valvovat myös tiloilla itsestään kuolleiden ja lopetettujen tuotantoeläinten hävitystapoja.

Aloitettaessa haaskaruokintatoiminta (käsittelemättömien sivutuotteiden käyttö luonnonvaraisten eläinten ruokinnassa), on toiminnasta tehtävä ilmoitus haaskaruokintapaikkarekisteriin. Ilmoitus on tehtävä ennen haaskaruokinnan aloittamista viemällä haaskaruokintapaikan tiedot haaskaruokintapaikkarekisteriin Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin (EPR) sähköisen asiointin sovelluksen kautta. Sähköisen asiointin kautta voi myös päivittää aiemmin ilmoitettuja tietoja. Rekisteröinti-ilmoitus on mahdollista toimittaa myös kunnaneläinlääkärille, joka vie tiedot haaskaruokintapaikkarekisteriin. Ilmoitus sivutuotteiden käytämisestä haaskapaikalla tulee tehdä kolme kertaa vuodessa. Vuoden 2024 lokakuussa Kainuun ympäristöterveyspalveluiden toiminta-alueella on 119 rekisteröityä haaskaruokintapaikkaa, joista 9:stä on tehty vuoden 2024 aikana käyttöilmoitus (tilanne lokakuun lopussa).

Haaskojen käytön valvomiseksi tehdään haaskakäyttöilmoitusten seuranta ja haaskapaikkatarkastuksia. Ruokavirasto määrittelee vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan haaskatoiminnan tarkastusten tekoperusteet, mutta kunnaneläinlääkärit määrittelevät itse vuosittain tarkastettavat kohteet. Tarkastuksen voi suorittaa asiakirjatarkastuksena, jos säännöllisesti tehtyjen käyttöilmoitusten perusteella haaskaruokintapaikalla on käytetty vain luvallisia sivutuotteita järkeviä määriä. Haaskojen valvontaa tehdään yhteistyössä kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten sekä rajavalvontaviranomaisten ja poliisin kanssa.

Kokonaisten märehitijöiden, sikojen, siipikarjan ja turkiseläinten raatojen, kotiteurastuksen sivutuotteiden ja teurastuspaikoista peräisin 2 ja 3 sivutuotteiden hautaaminen on sallittua ns. syrjäisillä alueilla. Kuolleena syntyneet eläimet saa haudata koko maassa.

Taulukko kuolleiden eläinten ja kotiteurastuksen sivutuotteiden käsittelyvaihtoehdoista
rk = raatokeräily h = hautaaminen

	Kajaani	Paltamo	Sotkamo	Hyryn- salmi	Risti- järvi	Suomus- salmi	Puolanka	Kuhmo
nauta	rk	rk	rk	h	h	h	h	h
lammas	rk	rk	rk	h	h	h	h	h
vuohi	rk	rk	rk	h	h	h	h	h
hevonen	h	h	h	h	h	h	h	h
sika	h	h	h	h	h	h	h	h
siipikarja	h	h	h	h	h	h	h	h

Alle 12 kk ikäisen naudon ja lampaan saa myös viedä haaskaksi. Toimijan on pidettävä kirjaa hautaamisesta tuotantoeläinten ruhoista ja kotiteurastuksen sivutuotteista sekä haaskalle toimitetuista ruhoista. Hautaamisia seurataan tuottajien eläinrekistereihin tekemien ilmoitusten ja muiden havaintojen perusteella. Hautaamista ja muuta sivutuotteiden käsittelyä valvotaan riskinarvioinnin perusteella keskittyen niihin toimijoihin, joilla on kuollut tai haudattu tai teurastettu omaan käyttöön erityisen paljon eläimiä. Hautaamisista pidettävässä kirjanpidossa on havaittu paljon puutteita, joten se vaatii tiedottamista kotieläintiloille.

Kaikkien kalasivutuotteiden osalta hautaaminen tai toimittaminen kaatopaikalle on sallittua erikseen määritellyllä syrjäisellä alueella, johon kuuluvat Kainuun ympäristöterveyspalveluiden toiminta-alueella seuraavat kunnat: Hyrynsalmi, Kuhmo, Suomussalmi ja Ristijärvi. Alkutuotannossa luonnonkaloista saatavien sivutuotteiden osalta koko Suomi on niin sanottua syrjäistä aluetta, jolla hautaaminen on sallittua.

12. EHDOLLISUUDEN VALVONTA

Täydentävien ehtojen valvonta kuuluu aluehallintoviraston vastuulle. Mikäli kunnan viranhaltijan tekemässä perustarkastuksessa havaitaan mahdollisia täydentävien ehtojen indikaattorien laiminlyöntejä, on tästä välitettävä tieto aluehallintovirastolle mahdollisimman nopeasti. Kaikki eläinten merkinnän ja rekisteröinnin sekä terveyden- ja hyvinvoinnin tarkastuspöytäkirjat lähetetään tiedoksi aluehallintovirastoon mahdollisimman pian. Alkutuotannon valvonnan tarkastukset kirjataan VATI:in.

13. ELÄINLÄÄKÄRIPALVELUJEN JÄRJESTÄMINEN

Kainuun ympäristöterveyspalvelut vastaa eläinlääkäripalveluista Hyrynsalmen, Kajaanin, Kuhmon, Paltamon, Ristijärven, Sotkamon ja Suomussalmen kuntien alueella. Vastuukuntana toimii Sotkamo.

Uusi eläinlääkintähuoltolaki (285/2023) tulee voimaan vuoden 2026 alusta. Laissa on määritelty julkisesti tarjottavat yleisen edun kannalta välttämättömät eläinlääkäripalvelut. Järjestämisvastuun lopullinen laajuus määräytyy alueellisen tarpeen perusteella. Järjestäjän on suoritettava vuoden 2025 aikana tarvearvio, jossa otetaan huomioon markkinatilanne ja itsetuotettavien palveluiden minimilaajuus, johon vaikuttaa esimerkiksi oman päivystyksen järjestäminen.

Kuntalaissa säädetään velvollisuudesta hinnoitella kilpailutilanteessa markkinoilla tarjottavat palvelut markkinaperusteisesti. Kilpailulaissa säädetään velvollisuudesta pitää tällaisesta toiminnasta erillistä kirjanpitoa. Vuoden 2025 aikana arvioidaan järjestämisvastuun ylittävien palveluille markkinaneutraalit hinnat ja suunnitellaan niiden kirjanpidollinen eriyttäminen.

13.1 Peruseläinlääkäripalvelu

Kunnan on järjestettävä arkipäivisin virka-aikana saatavilla oleva peruseläinlääkäripalvelu asukkaidensa pitämiä kotieläimiä varten sekä sellaisten yhteisöjen pitämiä kotieläimiä varten, joilla on kotipaikka sen alueella. Muita kotieläimiä kuin hyötyeläimiä varten tämä palvelu on kuitenkin järjestettävä vain, jos palvelua ei ole muuten saatavilla yhteistoiminta-alueella.

Kaikkia kunnan alueella pidettäviä hyötyeläimiä varten kunnan on kuitenkin järjestettävä arkipäivisin virka-aikana eläinlääkärin käynnin eläintenpitopaikassa mahdollistava peruseläinlääkäripalvelu.

Kainuun alueella peruseläinlääkäripalveluja on pääsääntöisesti pystytty tarjoamaan myös vapaa-ajan asuntojen omistajille ja lomailijoille.

13.2 Palvelun sisältö

Peruseläinlääkäripalvelua tulee valtakunnallisen ohjelman mukaan suunnata ennen kaikkea ennaltaehkäisevään toimintaan eläinten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpidossa ja edistämisessä. Eri kotieläimille suoritettavat terveystarkastukset kuuluvat peruseläinlääkäripalveluun. Rokotukset, loishäädöt, kissojen sterilisaatiot ja kastroatiot sekä koirien kastroatiot ovat normaalia peruseläinlääkäripalvelua kuten myös märehitijöiden, sikojen ja hevosten hedelmällisyyteen liittyvät tarkastukset ja hoidot.

Kainuussa peruseläinlääkäripalveluja kaikille kotieläimille tarjoavat kaikki praktikkoeläinlääkärit (poikkeuksena Suomussalmi, jonka tilakäynnit hoidetaan muista kunnista ja Hyrynsalmi, jossa ei ole pieneläinvastaanottoa). Akuutit suurelänkäynnit on virka-aikaan pääsääntöisesti pyritty keskittämään kahdelle praktikkoeläinlääkärille muiden pystyessä tällöin keskittymään kiireettömään ajanvaraustyöhön kuten terveydenhuoltokäynteihin. Kaikilla vastaanotoilla huolehditaan sinne tuotujen luonnonvaraisten eläinten lopetuksesta eläinsuojelullisista syistä. Luonnonvaraisten eläinten lopettamisesta syntyneet kulut kunta voi laskuttaa aluehallintovirastolta eläinlääkintähuollon määrärahasta. Peruseläinlääkäripalveluja pidemmälle meneviä palveluita tarjotaan pieneläin-

mille Kajaanin, Sotkamon ja Suomussalmen vastaanotoilla, joiden varustelutaso on muita vastaanottoja korkeampi ja käytössä on avustavaa henkilökuntaa. Perustasoa pidemmälle vietyä palvelua tarvitaan, koska yksityisiä palveluntarjoajia on alueella vähän.

Maksutonta puhelinneuvontaa järjestetään kaikilla vastaanotoilla arkisin tiettyinä kellonaikoina sekä kiireellisissä tapauksissa virka-aikana. Puhelinajoista tiedotetaan vastaanottojen puhelinvastaajissa sekä organisaation internetsivuilla. Virka-ajan ulkopuolella käytössä on maksullinen keskitetty yhteydenottopalvelu.

13.3 Tuotantoeläinten terveydenhuolto

Tuotantoeläinten terveydenhuollosta vastaavat praktikkoeläinlääkärit. Alueella on joitain yksityistä terveydenhuollon palvelua tarjoavia eläinlääkäreitä. Tilat voivat solmia terveydenhuoltosopimuksen haluamansa eläinlääkärin kanssa kuntarajoista riippumatta. Terveydenhuollon tilakäynnin voi tehdä muukin kuin sopimuksen tehnyt eläinlääkäri. Eläinlääkärit sopivat keskinäisellä työnajolla tilakäynneistä omistajan toiveet huomioiden, niin että työt eivät ruuhkaudu. Terveydenhuoltokäynteihin sovelletaan samaa subventiota kuin sairaskäynteihin. Kaikki maidontuotantotilat ovat kuuluneet vuoden 2020 alusta Nasevaan. Joitain lihanauta- tai emolehmätiloja on edelleen Nasevan ulkopuolella.

Arviolta 80 % terveydenhuoltosopimuksista on solmittu kunnaneläinlääkärin kanssa. Terveydenhuollon vuosikatsauksista on 90 % tehty terveydenhuoltosopimuksen edellyttämällä tiheydellä. Osa toteutumattomista terveydenhuoltokäynneistä johtuu esim. tilan lopettamissuunnitelmista. Alueen ainoa sikatila kuuluu Sikavaan eli on solminut terveydenhuoltosopimuksen.

13.4 Yksityinen palveluntarjonta

Yksityisiä eläinlääkäreitä ja eläinlääkäriasemia on Kainuussa vähän, ja ne ovat avoinna pääasiassa arkipäivisin. Kajaanissa on kaksi, Sotkamossa ja Kuhmossa on kummassakin yksi yksityinen eläinlääkäriasema. Kuhmon eläinlääkäriasemalla työskentelee yksi eläinlääkäri, Kajaanin ja Sotkamon yksityisillä työskentelee useampia eläinlääkäreitä. Sotkamon yksityinen eläinlääkäriasema hoitaa myös hevosia. Näiden lisäksi Kainuussa on tarjolla yksityisten tarjoamia terveydenhoitopalveluita nautatiloille. Kainuussa toimivat yksityiset palveluntarjoajat eivät ole olleet halukkaita osallistumaan päivystykseen.

13.5 Kiireellinen eläinlääkäriapu

Kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkäriapua kaikkia alueellaan vakinaisesti tai tilapäisesti olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokauden aikoina.

Kiireellisen eläinlääkäriavun tavoitteena on ensiaputyypinen toiminta, jolla pyritään hoitamaan eläimen henkeä ja hyvinvointia uhkaavat tapaukset ja

varmistamaan, että potilaan tila ei kohtuuttomasti heikkene sen odottaessa virka-aikana annettavia palveluja.

Kaikki alueen praktikkoeläinlääkärit tarjoavat kiireellistä eläinlääkäriapua virka-aikana. Töitä voidaan joustavasti jakaa alueella resurssitilanteen mukaan. Esimerkiksi pieneläimiä voidaan ohjata eteläisessä osassa aluetta Kajaaniin ja Pohjoisessa Suomussalmelle, joissa on laajempi välineistö ja pieneläinhoitaja avustamassa toimenpiteissä.

13.5.1 Suur- ja pieneläinpäivystys

Päivystykset on eriytetty suur- ja pieneläinpäivystyksiksi. Kainuun alueella toimii kerralla yksi suurelän- ja yksi pieneläinpäivystäjä. Järjestely on toteutettu keskitettyä yhteydenottopalvelua käyttäen. Päivystysaikaan eläinlääkäreillä ei ole käytettävissään avustajaa.

13.5.2 Keskitetty yhteydenottopalvelu

Virka-ajan ulkopuolella asiakkaiden yhteydenotot on keskitetty yhteen maksulliseen puhelinnumeroon. Soittaessaan palveluun asiakas valitsee joko pieneläin- tai suurelänpäivystyksen. Eläinlääkäri aktivoi palvelun ennen päivystyksen aloittamista. Asiakkaiden yhteydenottojen keskittämistä myös virka-aikana yhteen numeroon on harkittu, mutta toistaiseksi muutosta ei ole koettu tarkoituksenmukaiseksi. Virka-aikana yhteydenotot ovat maksuttomia.

13.6 Saatavuus- ja laatutavoitteet

Tavoitteena on, että kiireellistä eläinlääkäriapua tarvitseva saa sitä 24 tuntia vuorokaudessa viikon jokaisena päivänä. Työjärjestelyillä on onnistuttu parantamaan ajanvarausperusteisen palvelun saatavuutta. Praktikkoeläinlääkäreillä on mahdollisuus keskinäisillä sopimuksilla järjestää aikaa ajanvarausperusteeseen työhön (esim. terveydenhuolto), jolloin kollega hoitaa kiiretapaukset. Subventioilla turvataan se, ettei palvelun hinta muodostu esteeksi työnjaolle.

13.6.1 Ajanvaraus

Jokainen vastaanotto hoitaa omat ajanvarauksensa. Kajaanissa, Kuhmossa, Sotkamossa ja Suomussalmella ajanvarauksesta vastaavat pääasiassa pieneläinhoitajat. Muissa toimipisteissä eläinlääkäri hoitaa ajanvarauksen. Virka-aikana asiakkaalla on periaatteellinen mahdollisuus valita eläinlääkäri, jonka palveluksia hän haluaa käyttää. Töitä joudutaan kuitenkin jakamaan resursien mukaan. KliniQ-potilastietojärjestelmässä on käytössä kalenteri, tekstiviestimuistutus ajanvarauksesta ja mahdollista ottaa käyttöön sähköinen ajanvaraus.

13.6.2 Saatavuus

Valtakunnallisen ohjelman tavoitteena eläinlääkäripalvelujen saatavuudelle on, että ei-kiireellinen vastaanottoaika tulisi pystyä tarjoamaan viikossa, ei kii-

reellinen terveydenhuoltokäynti, massatyö tai leikkaus kolmessa viikossa (lomaa-aikana kuudessa viikossa) ja pääosan asiakkaista tulisi saada palvelu 50 km säteellä.

Kiireellisen hoidon osalta valtakunnallinen tavoite on hoitaa kolmen tunnin sisällä 90 % tapauksista, 90 % tapauksista matka tilalle tai asiakkaan matka vastaanotolle tulisi olla alle 100 km. Matkojen osalta valtakunnallisessa ohjelmassa on annettu mahdollisuus poiketa suosituksista mm. Kainuussa.

Kiireellisen hoidon saatavuuden valtakunnallisen tavoitteen toteutumista päivystysaikaan seurataan jatkossa ajoittain. 2021–2022 toteutettiin kolme kauden mittaista seurantajaksoa, joiden aikana yli 90 % sekä suurelainten että pienelainten omistajista sai palvelun kolmen tunnin sisällä yhteydenotosta.

13.7 Toimitilat

Eläinlääkintähuollon toimitiloja on Hyrynsalmella, Kajaanissa, Kuhmossa, Paltamossa, Sotkamossa ja Suomussalmella sekä Vuolijoella. Praktikkoeläinlääkärit työskentelevät kunnilta vuokratuissa toimitiloissa. Pitkien välimatkojen vuoksi ei ole nähty mielekkääksi yhteisvastaanoton perustamista. Uusimmat toimitilat on Paltamossa (valmistunut 2019). Hyrynsalmen vastaanotto on sisäilmaongelmien vuoksi jätetty pois käytöstä. Hyrynsalmen praktikkoeläinlääkärillä on käytössään toimistohuone ja lämmin autotalli kunnantalolla.

Toimitilat ja niiden varustus ovat valtakunnallisen ohjelman suositusten mukaisia.

13.8 Välineresurssit

Kaikista toimipisteistä tai ainakin yhteistoiminta-alueelta löytyvät suurelänpraktiikkaan tarvittavat välineet. Kajaanista, Sotkamosta ja Suomussalmelta löytyy näiden lisäksi kattava välineistö pieneläinpraktiikkaan, mm. pieneläinultra, röntgenlaitteet ja verinäyteanalysaattorit. Myös Kuhmon vastaanoton varustelua on parannettu syksyllä 2024 toisen praktikkoeläinlääkärin viran perustamisen jälkeen. Kaikkien toimipisteiden varustetaso täyttää valtakunnallisen ohjelman suositukset.

13.9 Ostopalvelut

Eläinlääkäripalveluissa ei käytetä ostopalveluita.

13.10 Perustason ylittävät palvelut

Kaikissa vastaanottopisteissä tarjotaan peruseläinlääkäripalvelut. Perustason ylittäviä palveluita tarjotaan pieneläimille Kajaanin, Sotkamon ja Suomussalmen vastaanotoilla praktikkoeläinlääkärien resurssien antaessa myöten.

13.10.1 Erikoiseläinlääkäripalvelut

Erikoiseläinlääkäripalveluita tarjoavat erikoistuneet eläinlääkärit. Kainuun ympäristöterveyspalveluiden palveluksessa ei ole yhtään erikoiseläinlääkäritutkinnon suorittanutta praktikkoeläinlääkäriä.

13.10.2 Remissiomahdollisuudet

Pieneläimiä ja hevospotilaita ohjataan lähialueen klinikoille tapauskohtaisesti. Sopimusta remissiopalveluista ei ole tehty minkään klinikan kanssa. Pieneläinpotilaita lähetetään pääasiassa Sotkamon, Kajaanin, Oulun ja Kuopion yksityisille eläinklinikoille sekä Joensuun kaupungineläinlääkärille. Hevosia ohjataan useimmiten Ouluun ja Kiuruvedelle yksityisille hevosklinikoille. Yleensä eläinlääkäri ottaa ensin yhteyttä remissiopaikkaan.

13.10.3 Laboratoriopalvelut

Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy:llä on näytteiden vastaanottopiste Kajaa- nissa Tehdaskadulla. Eläinlääkärit huolehtivat itse potilaittensa diagnostisten näytteiden lähettämisen joko kaupallisiin laboratorioihin tai eläintautiepäilyissä Ruokaviraston laboratorioihin.

Näytteitä lähetettäessä käytetään Postin, Matkahuollon ja Ruokaviraston pakkausohjeita. Näytteitä lähetetään Ruokaviraston laboratorioihin sekä Matka- huollon että Postin välityksellä. Matkahuoltoa ei pääsääntöisesti käytetä enää näytteiden lähettämiseen syksystä 2023 lähtien.

Tartuntavaarallista materiaalia lähetettäessä noudatetaan Postin diagnostisten näytteiden pakkausohjetta. Tuottajat lähettävät itse maitonäytteet Valion labo- ratorioon maitoauton mukana. Myös salmonellanäytteitä tuottajat lähettävät postitse valitsemaansa laboratorioon.

14. LAATU

Kainuun ympäristöterveyspalveluilla on käytössä vuoden 2023 syksystä läh- tien Laatu.net -laatujärjestelmä. Eläinlääkintähuollon laatutiimiin kuuluvat hy- gieenikkoeläinlääkäri Eero Schroderus, valvontaeläinlääkäri Aila Rauatmaa, praktikkoeläinlääkäri Anni Kaasinen ja pieneläinhoitaja Jere Kaltio.

14.1 Auditointi

Laatujärjestelmän mukaisia sisäisiä arviointeja tehdään säännöllisesti.

14.2 Palautteen käsittely

Sotkamon kunnalla on käytössä sähköinen palautejärjestelmä. Eläinlääkintä- huollon esimies käy läpi tulokset ja esittelee ne eläinlääkintähuollon kokouk- sissa. Tulokset analysoidaan ja tarvittavat kehittämistoimenpiteet tehdään

suunnitelmaksi. Eläinlääkintähuollossa toteutettiin vuoden 2022 aikana erillinen asiakastytytyväisyyskysely. Tulosten perusteella asiakkaat ovat varsin tyytyväisiä palveluiden laatuun. Eniten negatiivista palautetta annettiin ajanvarauksen saavutettavuudesta.

14.3 Valitusten käsittely

Asiakasvalitukset ohjataan eläinlääkintähuollon esimiehen käsiteltäväksi. Esimies pyytää reklamaation kohteena olevalta eläinlääkäriltä vastineen ennen korvauksesta päättämisestä. Korvausvaatimukseen johtaneesta vahingosta voidaan myös pyytää lausunto eläinlääkintävahinkojen arviolautakunnalta. Muut asiakasvalitukset kirjataan ylös ja esimies käy asian läpi asianosaisen työntekijän ja asiakkaan kanssa.

Kainuun ympäristöterveyspalveluiden toiminta on vakuutettu Sotkamon kunnan vastuuvakuutuksella sen vahingonkorvausvelvollisuuden varalta, johon se voi joutua ulkopuoliselle tai omalle työntekijälle aiheutetusta henkilö- ja esinevahingosta. Vakuutusmäärä henkilö-, esine- ja tuotevastuuvahingoissa on 3 M€.

14.4 Toiminnan kehittäminen

Suunnitelmaa päivitettäessä otetaan huomioon asiakaspalautteen, valitusten ja aluehallintoviraston tarkastusten ja auditointien perusteella kehittämistä vaativat seikat. Kehittämiskohteista pidetään kirjaa ja niiden toteutumista seurataan.

14.5 Pandemiavalmius

Eläinlääkintähuollossa on laadittu suunnitelma toimenpiteistä, joilla saadaan turvattua välttämättömät palvelut pandemian eri vaiheissa. Toimenpiteet perustuvat osittain Ruokaviraston ohjeisiin kunnallisen eläinlääkintähuollon järjestämisestä pandemian aikana. Pandemiaan liittyvistä toimenpiteistä pidetään toimintapäiväkirjaa.

15. SEURANTA, ARVIOINTI JA RAPORTOINTI

Eläinlääkintähuollon suunnitelma päivitetään tarvittaessa, kuitenkin vähintään kolmen vuoden välein. Suunnitelmaa päivittäessä huomioidaan edellisen suunnitelman toteutumisen arviointi, aluehallintoviraston antama palaute sekä muilla tavoin kertynyt palaute kehittämistarpeista.

15.1 Eläinlääkäripalvelujen käytön tilastointi

Eläinlääkäripalvelujen käytöstä tilastoidaan vuosittain sairaskäyntien ja pieneläinvastaanottokäyntien määrät virka-aikana ja päivystysaikana. Suurelänkäynnit raportoidaan tilan sijaintikunnan perusteella, pieneläinkäynnit vastaanotoittain. Lisäksi kerätään tiedot tehdyistä terveydenhuoltokäynneistä,

eläintautivalvontakäynneistä, eläinten hyvinvoinnin valvontakäynneistä ja sivutuotteiden käytön valvontakäynneistä. Tilasto liitetään valvontasuunnitelman toteumaraporttiin ja toimitetaan vuosittain Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

15.2 Muu raportointi

Elintarvikeketjun valvonnan toteutumisesta raportoidaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastoon vuosittain VASU-raportoinnilla.

Aluehallintovirastolle tehtävästä raportoinnista vastaa se eläinlääkäri, joka on asiaa hoitanut. Asiakirjat on toimitettava aluehallintovirastoon viivytyksettä erillisen verkkosovelluksen kautta.

Muita asiakirjoja ovat esimerkiksi:

- 1) eläinsuojelutarkastuskertomukset/päätökset
- 2) terveysvalvontaan liittyvät käynnit
- 3) tautiepäilyt
- 4) eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan työt, joista kunta laskuttaa valtiota
- 5) muut viranomaisten pyytämät vuosiyhteenvedot ym.
- 6) terveysvalvontaohjelmien liittymisasiakirjat
- 7) vastustettavien eläintautien hallinnassa tehdyt toimenpiteet

Tiedot kunnan laskutusta varten on toimitettava eläinlääkintähuollon toimistoon kuukausittain.

LIITE 1. ELÄINLÄÄKINTÄHUOLLON PAINOPISTEALUEET

KEHITTÄMISTEE	PAINOPISTE	2025	2026	2027	2028
Valvonta- ja var-					
Vastuu ja täytyys					
	Sivutuotteiden jäljitettävyys	kunnan-eläinlääkärien sivutuotevalvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että laitokseen tulevat, käsiteltävät ja lähtevät sivutuotteet ovat aina jäljitettävissä eteen- ja taaksepäin, sivutuotteiden merkinnät täsmävat, saapuva tavara täsmää kaupallisten asiakirjojen kanssa, ja laitos varmistaa, että si-			
	Turkistarho- tuinfluens- vonta ja	Ruokavirasto telee valtakunnallisen seurantasuunnitelman ja tautiasetuksen sen. AVI vastaa ohjauksesta ohjauksesta Kunnaneläintoteuttavat ja näytteenot-	Jatkuu	Jatkuu	Jat-

Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO) 2015–2025

KEHITTÄMISTEEMA	PAINOPISTE	2025	2026	2027	2028
	Eläinlääkärien lääkitsemisvalvonta	Ruokavirasto valmistelee valtakunnallisen suunnitelman ja ohjeistuksen. Avi vastaa alueellisesta ohjauksesta ja tarkastuskäynneistä. Eläinlääkärien valvonnassa keskitytään erityisesti • lääkkeiden varalle luovutuksen ehtojen täyttämiseen • väärinkäyttöön soveltuvien lääkkeiden hankkimiseen ja vastaanotolta luovuttamiseen • Antibioottien käyttötietojen toimittamisen tarkastaminen osana valvontaa			
Teknologia ja tieto					
	Eläintenpitäjä- ja pito- paikkarekisteröinnin valvonnan tehostaminen	• Kunnan- eläinlääkäri tarkistaa rekisteröinti-asiat muiden tiläkäyntien yhteydessä. AVI valvoo rekisteröintiä myös hallinnollisin tarkastuksin.	• Kunnan- eläinlääkäri tarkistaa rekisteröinti-asiat muiden tiläkäyntien yhteydessä. AVI/Ruokavirasto valvoo rekisteröintiä myös hallinnollisin tarkastuksin.	• Kunnan- eläinlääkäri tarkistaa rekisteröinti-asiat muiden tiläkäyntien yhteydessä. AVI/Ruokavirasto valvoo rekisteröintiä myös hallinnollisin tarkastuksin.	
Erityiset painopisteet/ tehostamistarvot pien- tuloisten perusteella	Siipikarjan salmonellavalvonnan tehostaminen	• Aluehallintovirasto seuraa alueellaan aktiivisesti salmonellavalvonnan toteumaa ja tarvittaessa lisää alueellista ohjausta toteuman parantamiseksi • Aluehallintovirasto varmistaa tarkastuskäyntien			

Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO) 2015–2025

KEHITTÄ- MISTEEMA	PAINOPISTE	2025	2026	2027	2028
		dokumentoinnin, jotta tarkastuskäyntien toteutuksesta saada luotettavaa tietoa - Aluehallintovirasto seuraa tehostetusti tarkastuskertomusten laatua ja sitä kautta tarkastusten laatua ja lisää tarvittaessa alueellista ohjausta - Kunnaneläinlääkärit toteuttavat tarkastuskäynnit MMMa 316/2021 mukaisesti			
	AVIn ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirtymisen Ruokaviraston	Varmistetaan toiminnan ja tiedonhallinnan jatkuminen ja sujuva siirtyminen, kun tehtävät siirtyvät AVeista Ruokavirastoon			
	Avi-kohtainen painopiste – aihe, joka tarvitsee alueella erityistä panostusta				

Vuoden 2025 painopisteiden toimenpiteet

Eläintenpitäjä- ja pitopaikkarekisterin valvonnan tehostaminen

EU:n eläinterveys säännöstö 2019/429 (AHL) sekä sen nojalla annettuja säädöksiä on sovellettu 21.4.2021 lähtien. Uudistettu eläinten tunnistamista ja rekisteröintiä koskeva lainsäädäntö astui voimaan tammikuussa 2022. Mm. uusille eläinlajeille on tullut vaatimuksia merkintään ja rekisteröintiin. Rekisteröintivaatimus laajeni koskemaan myös tiettyjä sukusolujen ja alkioiden pitopaikkoja. Vuosien 2023-2025 aikana jatkuu uuden lainsäädännön toimeenpano, ohjeistaminen ja kouluttaminen. Painopisteenä on Eläintenpitäjä ja pitopaikkarekisterin valvonnan tehostaminen niin, että havaittuihin puutteisiin reagoidaan tarvittavin hallintomenettelyn keinoin. Eläintenpitäjä ja pitopaikkarekisterin ajantasaisuus on ensiarvoisen tärkeää eläintautiepidemioiden hallinnassa.

Lääkitsemisen valvonta

Vuoden 2025 valvonta on selostettu erikseen liitteessä 3.

Sivutuotteiden jäljitettävyys

Vuonna 2025 sivutuotevalvonnassa painotetaan sivutuotteiden jäljitettävyyttä. Kunnaneläinlääkärit kiinnittävät sivutuotevalvonnassa erityistä huomiota siihen, että laitokseen tulevat, käsiteltävät ja lähtevät sivutuotteet on aina jäljitettävissä eteen- ja taaksepäin, sivutuotteiden merkinnät täsmäävät, saapuva tavara täsmää kaupallisten asiakirjojen kanssa, ja laitos varmistaa, että sivutuotteita vastaanottavalla taholla on oikeus ottaa vastaan kyseisiä sivutuotteita. AVIt varmistavat valvontojen toteutumisen ja tarkastuspöytäkirjojen saannin.

Avi-kohtainen painopiste

Avi valitsee viime vuosien valvontasuunnitelmien toteutumisen raportoinnin perusteella painopisteen, johon suunnataan valvontaa avin määrittelemällä tavalla. Tarvittaessa avin alueen kuntien valvontaeläinlääkärit osallistuisivat toteutukseen.

RESURSSITARPEEN KARTOITUS
Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma
(EHO) 2015–2025

1 (2)
LIITE 2

Kunta / Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue

Kainuun ympäristöterveyspalvelut, päivitys vuodelle 2025

1. ELÄINMÄÄRÄT KUNNAN ALUEELLA

a. Tuotantoeläintilat	Lkm
Nautatilat	155
Sikatilat	1
Lammas- ja vuohitilat	90
Hevostilat	70
Siipikarjatilat	12
Vesiviljelylaitokset	20
Turkistarhat	1
Tarhatun riistan tilat	3
Mehiläistarhat	25
Muut tuotantoeläinyksiköt	320
b. Lemmikit	Lkm
Arvio lemmikkien määrästä	9400

2. ELÄINLÄÄKÄRIPALVELUT

a. Terveystuotosopimukset	
Nauta	Lkm
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus	150
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus kunnaneläinlääkärin kanssa	135
Terveystuototilojen osuus (% kaikista nautojen pitopaikoista)	97 %
Siat	Lkm
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus	1
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus kunnaneläinlääkärin kanssa	1
Terveystuototilojen osuus (% kaikista sikojen pitopaikoista)	100 %
Siipikaria	Lkm
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus	0
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus kunnaneläinlääkärin kanssa	0
Terveystuototilojen osuus (% kaikista siipikarjan pitopaikoista)	0 %
Muut terveydenhuoltosopimukset	Lkm
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus	0
Tilat, joilla terveydenhuoltosopimus kunnaneläinlääkärin kanssa	0
Terveystuototyön resurssitarve (hvt)	1 hvt
b. Muut kunnan eläinlääkäripalvelut, arvio palvelutarpeesta	
Sairaskäynnit tiloilla (muu kuin terveydenhuolto)	Lkm
Sairaskäynnit virka-aikana	1600
Sairaskäynnit päivystysaikana	400
Sairaskäynnit pieneläinvastaanotolla	Lkm
Sairaskäynnit virka-aikana	13000
Sairaskäynnit päivystysaikana	1600
Kunnan eläinlääkäripalveluiden resurssitarve (hvt)	10 hvt

3. ELÄINTEN TERVEYDEN VALVONTA

a. Terveysvalvonta	
Pakolliseen terveystuotantaan kuuluvat pitopaikat	Lkm
Siipikarjan salmonellavalvontaohjelmaan kuuluvat pitopaikat	2
Uudistuseläimiä tuottavat sikojen pitopaikat, salmonellavalvonta	1

Pitopaikat, jotka toimittavat nautoja keinosiemennysasemille, salmonellavalvonta	3
Raakamaitoa luovuttavat nautojen pitopaikat, salmonellavalvonta	-
Vapaaehtoiseen terveystarkkailuun kuuluvat tilat	Lkm
Maedi-visna / CAE	2
Tarhattujen hirvieläinten terveystarkkailuohjelma	-
Lohikalojen bakteeriperäinen munuaistauti (BKD)	
b. Muu eläinten terveyden valvonta (sis. mm. BSE-näytteet, kartoitukset)	20
Eläinten terveyden valvonnan resurssitarve (htv)	0,1 htv

4. SIVUTUOTEVALVONTA

	Lkm
Sivutuotealan laitokset ja toimijat; hyväksyntä, rekisteröinti ja valvonta	5
Raatojen ja kotiteurastuksen sivutuotteiden hävityksen valvonta	2
Haaskatoiminnan valvonta	119
Turkiseläinten lajinsisäisen käytön valvonta	
Sisämarkkinakaupan, tuonnin ja viennin valvonta	
Sivutuotevalvonnan resurssitarve (htv)	0,1 htv

5. ELÄINTEN HYVINVOINNIN VALVONTA

a. Ilmoituksenvaraiset kohteet	Lkm
Kennelit	20
Hevostallit	24
Riistanhoidolliset tarhat	-
Lihan, munien tai siitoseläinten tuotantotarhat	6
Eläinkaupat	2
Eläinlaitokset	4
b. Epäilyyn perustuvat eläinsuojelutarkastukset	Lkm
Arvio epäilyyn perustuvista tarkastuksista	140
c. Muu eläinten hyvinvoinnin valvonta	20
Eläinten hyvinvoinnin valvonnan resurssitarve (htv)	1,5 htv

6. ELÄINEN TUNNISTAMISEN JA REKISTERÖINNIN VALVONTA

Eläinten tunnistamista ja rekisteröintiä koskevien säännösten noudattamisen valvonta	
Eläinten tunnistamisen ja rekisteröinnin valvonnan resurssitarve (htv)	0,1 htv

LÖYTÖELÄINTEN HOITOTARHAT

Alue	Hoitotarhan pitäjä	Osoite	Puh.	Sähköposti
Kajaani Paltamo Ristijärvi	Oikarinen Anne Juliuksen eläinhotelli	Sonkajärventie 11 87100 Kajaani	045 1308049	anne.juliuksen@gmail.com
Kuhmo Sotkamo	Kilponen Anu Pieneläinhoitola Kiantime`s	Juonnontie 326 88900 Kuhmo	040 538 2428	anu@kilponen.eu
Hyrynsalmi Suomussalmi	Man-Man Oy	Kyröntie 93 89600 Suomussalmi	045 6150 411	elainhoitola.manman@gmail.com